

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent minden könyvtárosnál kapható — az osztrák tartományok számára Szelinszki György cs. kir. egy. könyvtárosnál Bécsben I., Stefansplatz Nr. 6.

Lidércz-naptár

1885-dik évre.

HUSZONNEGYEDIK ÉVFOLYAM.

Számos képpel.

Ára füzve 60 kr.

TARTALOM: Csillagászati és kortani jellegzése az 1885. közönséges évről. Szerkesztette Tóth Mike S. J. tanár. — Naptári rész. — Bélyegekről. — Janczédi László Karácsony-est (képpel). — A ehadnai jó. Dioeletian császár korából. Eckstein Ernests-tól. Fordította Kullifay Izabella. — Blaháné mint tót leány (kép). — Óriási polyp (képpel). — A legzadagabb nemzet. — Anami pagoda (képpel). — Egy nő miatt. Me. Kdy beszéle. — Nyitra megyei népviselet (képpel). — Laczikonyha a debreczeni vásáron (képpel). — Egy új világ esoda. (5 képpel). — Spanyol tánc. Beszélyke. — Villamos sítés, főzés és fűtés (3 ábrával). — Hogy találtak fel a turbánt. Ind regge után írta Gopevic Spiridon. — Zsiráf vadászat (képpel). — Szállítható házak Amerikában (képpel). — Rémhangok romok közt. Hajmeresztő és mégis igaz történet. — Egy világító törvény beseje (képpel). — Apróságok. — A Magyarországnak tartani szokott országos vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent minden könyvtárosnál kapható — az osztrák tartományok számára Szelinszki György cs. kir. egyetemi könyvtárosnál Bécsben I., Stefansplatz Nr. 6.

Protestáns új képes naptár

1885-ik évre.

Szerkesztette

DÜZS SÁNDOR

TANÁR.

HARMINCZEGYEDIK ÉVFOLYAM.

Ára füzve 50 kr.

TARTALOM: Csillagászati és kortani jelzése az 1885. közönséges évről. Szerk. Tóth Mike S. J. tanár. — Naptári rész. — Bélyegekről. — Szász Károly. A dunamelléki ev. ref. egyházkerület püspöke (Arcképpel). — Könyv. s Tóth Kálmán. A bítehagyott diplomata. (Beszély). — Beóthy Zsigmond. Hol a te istened (Költemény). — Trsztyenszky Gyula. Alsó-Káldi Káldy Gyula. A dunántuli ág. hitv. evang. egyházkerület felügyelője (Arcképpel). — Dűzs Sándor. Hogy utazott 170 évvel ezelőtt a magyar calvinista candidatus. — Ciky Kálmán. Ifj. gróf Ráday Gedeon. (Arcképpel). — A tűzhely civilisatóri szerepe. — Tördékráj a szegedi ref. egyháztól. (A szegedi új ref. templom képével). — A protestáns egyházi teljes tisztá névtár. — Tanodai névtár. — Magyarországnak tartani szokott országos vásárok jegyzéke. — Hirdetések.

VASÁRNAPI UJSÁG

46-ik SZÁM. 1884.

BUDAPEST, NOVEMBER 16.

XXXI. ÉVFOLYAM.

Előfizetők feltételei: VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 12 frt félre... 6 * Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 2 frt félre... 4 * Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: (egész évre 6 frt Keltől előfizetőkhez a postai megfizetéstől viteldij is csatlolandó. félre... 3 *

UJ

HONVÉD-NAPTÁR

az 1885-dik évre.

(EGYUTTAL KATONAI NAPTÁR.)

A magyar nép számára szerkeszti

ÁLDOR IMRE.

TIZENNYOLCZADIK ÉVFOLYAM

Számos képpel. Ára füzve 60 kr.

Tartalom: Csillagászati és kortani jellegzése az 1885. közönséges évről. Szerk. Tóth Mike S. J. tanár. — Naptári rész, napló jegyzékekkel. — Bélyegekről. — Magyar király-himnusz. — János főherceg (arcképpel). — Egy vén honvéd a szabadságharcról. — Villáreggeli a más világon. — Két szabadsághős: Báthory Schütz Bódog, Földváry Károly (képpel). — A budai vár besejele és Henty tábornok halála. — Gálffy István. A haladó honvéd (képpel). — Egy bombalövés. Tolstói rajza. — Az orosz trónörökös (arcképpel). — Bylandt-Rheidt gróf (arcképpel). — Háborus világ (6 képpel). — Hogy mulat a magyar baka? (képpel). — Csak azért is! — A francziák háborúja Kína ellen (2 képpel). — A fehér gróf. — Vegyesek (2 képpel). — A Magyarországnak tartani szokott vásárok jegyzéke. — Kamatszámítás új pénzben. — Cselédbért azendát mutató tábla. — Hirdetések.

A FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában Budapestben megjelent minden könyvtárosnál kapható — az osztrák tartományok számára SZELINSZKI GYÖRGY cs. kir. egyet. könyvtárosnál Bécsben I., Stefansplatz 6.

HATÁRIDŐ-NAPTÁR

1885-ik évre.

mindennemű hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdasítzek, utazók és fizérek számára, hasznos jegyzékkel és 366 füres lappal ellátva irópapíron.

Ára köve 1 frt 20 kr.

ÚJ FALI NAPTÁR

az 1885-ik évre.

Egy egész iv. Ára 20 kr.

CALDERONI ÉS TÁRSA

látószerek Budapestben

váci-utca 30. és kis hid-utca 8.

ajánlanak nagy választékban és jutányos áron szemüvegek, orrcsipeszek és lorgnókat, fűzőket és kettős tábori látóveket, göröcsök, higany- és aneroid-légsúlymérőket, hőmérőket, folyadék-mérőket stb.

Arjegyzékek bérmentve küldetnek. 1497

Dr. Lengyel F.

nyir-balzsama.

Már a növényi nev, mely a nyirből ha annak törzset megfúrták, kifolyik, ember emlékezet óta a legkíméletesebb szepitőszert tartalmazó utatitása szerint vegyi uton balzsamát dolgozták, majdnem csodálatos hatással bír. Ha azaz arczot vagy egyéb bőrrészeket este bekenjük, már a következő reggel majdnem észrevehetetlen pikkelyek válnak le a bőrről, minek helyén az gyászkodó és fohérró válik.

E balzsam kisimítja az arcon támadt redőket és himlőhelyeket, fiatal arczint ad; a bőrnek fehérséget, gyöngödséget és frisséget kölcsönöz; a legrovidebb idő alatt a szepit, májoltokat, anyajegyet, orrvörösséget, borotkát és minden egyéb bőrrszenyvet eltávolít. Egy korsóval használati utastással együtt 1 frt 50 kr.; postán küldve 10 krral több.

Fő letét Magyarországra számára Vörök József, gyógyszerésznél, Budapest király-utca 12. szám; Pozsonyban Pistory Bódog, gyógyszer. Temesváron Tarcay József gyógyszer. Zágrábon Mittelbach Zsigmond gyógyszerésznél.

Nyujtunk a szerencsének jobbjánkat!

500,000

vezet előnyös berendezése abban áll, hogy rövid pár hó lefolyása alatt 7 sorozatban 100,000 sorsjegyből 50,500 nyereménynek kell bizon történnie, ezek között vannak főnyeremények esetleges 500,000 k. márká illetőleg

1 nyerm. a m. 300,000	26 nyerm. a m. 10,000
1 nyerm. a m. 200,000	56 nyerm. a m. 5,000
2 nyerm. a m. 100,000	106 nyerm. a m. 3,000
1 nyerm. a m. 90,000	233 nyerm. a m. 2,000
1 nyerm. a m. 80,000	6 nyerm. a m. 1,500
2 nyerm. a m. 70,000	515 nyerm. a m. 1,000
1 nyerm. a m. 60,000	1098 nyerm. a m. 500
2 nyerm. a m. 50,000	2930 nyerm. a m. 145
1 nyerm. a m. 30,000	19483 nyerm. a m. 200
3 nyerm. a m. 20,000	150, 124, 100, 94, 67, 40, 20.
3 nyerm. a m. 15,000	

Ezen nyereményekből az első osztályban 4000 sorozatuk ki 157,000 márká összegben. — Az I. oszt. főnyeremény 50,000 mt. tesz s a 2-ikben 60,000, a 3-ikban 70,000, a 4-ikben 80,000, az 5-ikben 90,000, a 6-ikban 100,000, a 7-ikben azonban esetleg 500,000, illetőleg 300,000, 200,000 stb. márkára emelkedik.

A nyereményhúzókat természetesen megállapítva.

Ezen nagy, az állam által biztosított pénzorszájak legelőzelebbi első osztályu húzására kerül

1 egész eredeti sorsjegyet csak 3.50 frt o. é.
1 fél " " " 1.75 frt o. é.
1 negyed " " " 90 kr. o. é.

Mindennemű megbízások, a pénz beküldése, postautonli fizetés vagy az összeg utátvittele mellett, rigdon a legelőzelebbi teljesítetnek, a mindenké az állam címerevével ellátott eredeti sorsjegyet tőlnek saját kezébe kapja.

A megredőlemléshez a szükséges hivatalos tervezet ingyen mellékelteknek, melyekből egy nyeremények beosztása az illető osztályokra, mint szinten az illető betétek is megállapított és minden húzás után érdeklő felelőknek felhívás nélkül megküldjük a hivatalos húzási lapjainkat. Kívántra a hivatalos tervek előre megküldjük megtekintés végett bérmentve, és kézek vagyunk nem telészetben a sorsjegyet az összegnek visszafizetése mellett húzás előtt visszavenni. — A nyeremények kiosztása természetesen pontosan az állam jóvállás mellett történik. Csupán az utolsó sorsjegyet mindig a szerencse kedvelője volt és érdeklő felelőknek gyakran a legnagyobb nyereményeket szételt ki, többek között 250,000, 100,000, 80,000, 60,000, 40,000 stb. márkával.

Egy ily, a legelőzelebbi alapokra feltett vállalatnál előrelátólag mindent a legelőzelebbi részre lehet bizon számlára kerülni emellett, hogy minden megbízásnak megfelelően, minden megredőlemlésnél, mindenesetre pedig f. é. november 15-ke előtt az alábbi edégek kellenek.

Kaufmann és Simon bank- és váltó-üzlete Hamburgban.

U. l. Eszenaki közönségetek nyilváníttuk az eddig ajándékozott bizalomért, s kerjük a hivatalos tervezet áttökítésé által a magyarországi nyerési esélyekről meggyőződni, melyeket a sorozások nyujtatnak. A fentebbiek.

HÁZAI IPAR

RIGLER JÓZSEF EDE

budapesti gyártelepeinek legújabb készítménye:

ARANYMONDATOK.

kal ellátott levélpapírok és borítékok, melyek sarkában magyar aranymondatok foglaltnak. Kiállításuk többi készítményehez méltóan a legdiszesebbnek nevezhető a mindamellett igen egyszerű, de egyszerűsége által egyike a lezeleg. levélpapíroknak.

Fenti valamint a gyártelep többi levélpapír újdonságai kaphatók a belvárosi raktárban kecskeméti utca 13-dik szám alatt.

Arjegyzékek kívánatra bérmentve. 1430

Gyártelep: VI. rőssa-ut. 55. sugárutról jobbra.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem-utca 4.szám.)

BÁRO FEJÉRVÁRY GÉZA.

Az új honvédelmi miniszter már 12 év óta foglalkozik e miniszterium ügyeivel, fokozatosan lépett elő annak rangfokozataiban; azonkép bár lassan, de folyton emelkedett a nemzet közvéleménye előtt is, míg végre meghódította azt, legalább annyira, a mennyi szükséges egy alkotmányos miniszternek, a ki a parlamentnek felelős, mely utóbbi viszont, ha nem is minden egyes kérdésben, de végre is egész politikai magatartásában a közvéleménynek hódolni kénytelen.

De erős jellemek, kemény természetek sajátsága, hogy mint a nemes érc, nem romolnak meg a nyirkos környezetben sem. Az osztrák hadsereg adott már a magyar ügynek kitünő bajnokokat, sőt vértanukat is. Közvéleményünkben is van tehát annyi józan-ság, hogy várakozó állást foglal el annak magyar tagjai iránt, ha a nemzeti ügy szolgálatába lépnek. És közéletünk története azt mutatja, hogy mindig szerencsésebbek voltunk azon

véleményünkben is van tehát annyi józan-ság, hogy várakozó állást foglal el annak magyar tagjai iránt, ha a nemzeti ügy szolgálatába lépnek. És közéletünk története azt mutatja, hogy mindig szerencsésebbek voltunk azon

BÁRO FEJÉRVÁRY GÉZA, HONVÉDELMI MINISZTER.

kitünőségeikkel, a kik amonnan a tulsó félről jöttek át hozzánk; a kik eleinte népszerűtlenek voltak, de a bizalmatlanság nem rendítette meg őket hazafias cselekedeteik követésében. Míg ellenben sokban csalódtunk, a kik mindjárt szélső ellenzéssel kezdtek, s nagy népszerűségüket csak lépcsőül használták személyes előnyeik gyors kizsákmányolására.

Báró Fejérváry, eddigi multja után ítélve, minden tekintetben azon «szabatos» ember, a kit a fennförgő körülmények között legalkalmasabbnak vélhetünk a honvédelmi miniszteri állás betöltésére. Három fő föltétele van e földadatnak: hogy jó magyar legyen, hogy szakmáját kitünőleg érte, és hogy a király bizalmát bírja. Benne egyesül mind e három előny kiváló mértékben. Eddigi elődei e tulajdonoknak csak egyik másikban tündököltek. Ő az első honvédelmi minisztere az új korszaknak, a ki nem csupán kitünő szervező, kormányzó, de hadvezéri tehetségnek is jeleit adta. Ohajjuk és reméljük is, hogy e kedvező föltevéseinket fontos állásán a legnehezebb körülmények között is igazolja!

—jd—

Komlóskeresztesi Fejérváry Géza báró sárosmegei nemes család ivadéka, született 1833-ban. Atyja szintén a hadseregben szolgált és a cs. kir. altábornagyságig vitte fel, azonban a forradalom alatt vonakodván Magyarországon szolgálni, némileg kegyvesztetté lőn. Fejérváry Géza a bécsújhelyi katonai akadémiát végezte, honnan 1851-ben mint hadnagy lépett ki. Azonnal a hadseregben foglalt állást, s már a következő évben főhadnaggy lett. Ez időben hosszabb ideig alkalmaztatott a katonai térképészéknél, 1859. elején pedig kapitánnyá lett s e minőségben a táborokhoz beosztva a francia-osztrák-olasz háboruban számos fontos haditényelt tüntette ki magát.

Benedek a 8-ik hadtést élén, az oroszországi második hadtesthez kívánt csatlakozni. E végből felsőbb rendelet folytán június 23-án átkelt a Mincion Salionze mellett; 24-én az egész osztrák hadseregnek Chiése felé kellett volna indulnia, de mielőtt a csapatok állásaikat elhagyták, a francziák a még jó részben táborban álló hadtestet megtámadták. E közben Fejérváry tábornoki százados a másik irányban egy század huszár élén a szárd hadsereg hadállásainak felderítésére küldetett ki. A fontos műveletet villámgyorsan és páratlan bátorsággal hajtott végre, melynek nyomán kitünt, hogy Benedek hadteste a negyvenezer emberből álló egész piemonti hadsereggel áll szemben. A csata a különböző szárnyakon változó szerencsével indult meg. Miközben a balszárny és a hadtest középpontja jelentékeny veszteségeket szenvedett s itt-ott teljes rendben, matematikai pontossággal kezdett visszavonulni, Fejérváry, ki mint az egyik csatározó előrs vezetője folytonosan figyelemmel kísérte a terepet, látta, hogy ez a mondhatni győzedelmes visszavonulás csak egy biztosítható teljesen, ha ez irányban a hadtest egész jobb szárnyát bevonja az ütközetbe s ezzel a középpontot és a balszárnyat fedezi. Intézkedései folytán lassankint két dandár állott tűzbe. Időközben Benedek többször megjelent a szárnyon és helybenhagyta Fejérváry intézkedéseit. Késő estig folyt a csata, már este felé azonban ropant vihar keletkezett, mely a további csatározást megakadályozta. Benedek egy magaslatról nézve a Fejérváry által vezényelt balszárnyat, «bravó» kiáltásokba tört ki, s kíséretével együtt vágatva ment oda s megvizsgálván az intézkedéseket, miután kitünt, hogy a nap szerencsés eredménye Fejérváry gyors, határozott és önálló föllépésének köszönhető, neki ott azonnal elismerését és köszönetét nyilvánította s már a legközelebbi napokban megtette a felséghez fölterjesztését, megjegyezvén, hogy e 25 éves fiatal ember számára minél gyorsabb előmenetet kívánatos, hogy a hadsereg minél előbb tehetős és biztos táborokot nyerhessen benne. Ennek folytán nyerte a legmagasabb katonai érdemrendet, a Mária Terézia keresztet.

1864-ben részt vett a schleswig-holsteini hadjáratban. 1865-ben őrnaggyá és királyi

szárnységgé nevezett. Ily minőségben végig harcolta az 1866-iki hadjáratot. 1868-ban alezredes lett, mint ilyen Budán és Pozsonyban szerepelt s 1872-ben a honvédséghez mint ezredes lépett át s csakhamar a honvédelmi minisztériumhoz államtitkárrá nevezetett ki.

E közben már 1862-ben az osztrák bárói rangot nyerte s a schleswig-holsteini hadjárat után Bécsbe költözökdvén, ott nőül vette Biedermann bankár leányát. Majd 1882-ben, a honvédség szervezése körül szerzett érdemei elismerésül, a szent István rendet s a magyar bárói méltóságot kapta, melynek folytán a főrendiház tagja lőn. Még ugyanazon évben, mint már tábornok, a belső titkos tanácsosi méltósággal ruházattván föl, nem sokára altábornaggyá nevezetett ki.

Ily minőségben vette át most a honvédelmi tárczát, midőn egyszersmind a tényleges katonai szolgálatól ideiglenesen visszalépett. Monarchiánk dualistikus szervezete és közjogi viszonyainknak fogva, alig van ma nevezetesebb állás a honvédelmi miniszterénél. Leggyakrabban s a legkényesebb ügyekben kell érintkeznie a közös hadügyminiszterrel s nem ritkán védeni vele szemben érdekeiket, másrészt fejleszteni és vezetni magát a honvédség szervezését és ügyét illehaza.

Azon mozgalmak, melyek a XIX-ik század közepén Európa nemzetét részint közvetlenül, részint közvetve az érdekvédelem terére vonták, idézték elő a törekvést ama vívmányok elérésére, melyek az utóbbi korok vérszervezete s a harczászati tökély fejlesztése körül napjainkban oly bűnatos eredményeket mutatnak fel.

Ez a körülmény, egyrészt azon, hogy úgy mondjuk, kívülről jövő pressio hatása alatt, hogy a modern államok tulnyomólag e vívmányokban keresik még mindig lételük biztosítékát, másrészt a nemzet egyhangú kívánsága eredményeként, mely minden áron magyar nemzeti véderőt óhajtott; született meg az 1868-ik évi XL. és XLI-ik törvényezikk, s vele a m. kir. honvédség, a mely egyéb államok hasonló intézményeitől csak abban különbözött, hogy a midőn megszületett, már multtal is birt, mert már neve is hőskor szülötte, melynek föltételeihez hasonlított katonáit kellend fölérti hősiességben és hazafiságban az új honvédségnek.

És ha ma vizsgáljuk a honvédség ügyét, a midőn közel háromszázezer ember, harczra kész és hadképes katona, a gondolat gyorsaságával képes talpra állani, megnyugvással tekinthetünk a honvédségi intézmény 16 évi fejlődésére.

Ebből a lefolyt időből tizenkét év a Fejérváry Géza báró működésére esik. Miniszter-elődei politikai férfiak voltak, azonban nem voltak katonák. Akkor pedig, midőn egy hadsereg neveléséről van szó, első sorban katonára van szükség. Fejérváry katonai tehetség, a mellett olyan katona, a ki nem csak papirosan dolgozott, de a ki ismeri azt a matematikai rébuszt, a mit háborunak meg esatának neveznek. A katonai közigazgatásnak alaposabb ismerője pedig aligha van a monarchiában.

A honvédség katonai állítása, kereteinek meghatározása, fölszerelése a hadászat legújabb vívmányai szerint, létszámának megállapítása és beosztása, valamint nyilvántartása, mely szerint minden honvéd tudja maga is, hogy háboru esetén hova tartozik, de viszont ő róla is minden pillanatban számot tud adni a felsőbbfokú; a különböző tanosztályok föllállítása és kiképzése, központi lovasiskola föllállítása, orvosi kar szervezése és hadbírói intézmény, sátozások föllállítása, nagy hadgyakorlatok mintaszerű vezetése, élelmezés és gazdasági ügyek, a honvédség és közös hadsereg egész állományának az országban való akkénti elhelyezése és beszéltetése, hogy az a közege és polgárság minél csekélyebb terheltségével járjon; laktanya-építési ügy, mindezekre vonatkozó szabályok és kiadványok szerkesztése, térképész, hadjuttalék megállapítása, az ujonczosok végrehajtása, külföldön tartozkódó hadkötelesek nyilvántartása és reájuk vonatkozó nemzetközi kartelek kötése, hadszolgálat alóli fölmentések, elbocsátások a katonai szolgálatból, a védkötelesek növelési ügyei, a hadmentességi díj körüli teendők, s ez alólából segélyezés a hadi fáradságot szenvedett katonák családjának; az országos loósszeírás, mely szerint a milliókra menő állomány hadjárat esetén egyszerre mozgósíthatik a legénységgel, a honvédség összes személyi ügyei, hadszolgálati és előfogatok biztosí-

tása, katonai karhatalmak kirendelése, háboru esetén népfölkelés szervezése, kiszolgált altisztek alkalmazása, legújabbban a csendőrség szervezése és katonai vezetése, végül az egyéves önkéntesi intézmény kiterjesztése a honvédségre és a Ludovika akadémia, mint igazi tisztképező és katonai nevelő intézetnek újjászervezése: ime ezek a honvédségi igazgatás némely kimagaslóbb pontjai, a melyek a honvédelmi miniszter állását nem teszik sem könnyűvé, sem kényelmessé.

A honvédség szervezete természetesen ma is hagy még fönn kívánnivalókat. De az előzmények után remélhetjük, hogy Fejérváry azokat is épen el fogja érni, mint az eddigieket. Sz.

CARMEN SYLVA * KÖLTEMÉNYEIBŐL.

Szeretnék lenni. . .

Szeretnék lenni napsugár,
A mely simúl kalászos tőrre,
Szeretnék lenni ki-madár,
Mely fönn lebeg a tiszta légtér.

Szeretnék lenni fa, mely áll
Magánosan az erdő-mélyen,
Felbő, mely lágyan oszlik el
A búcsuzó nap csók-tüzeiben.

Szeretnék lenni csolnak én,
Mint biztos kar vezet az áron,
Szeretném, ha anyám ölén
Ringatna édes gyermek-fíloom!

Késő!

Mi könnyű a lépte! s a hangja méz!
Ki szép tavaszon jöve értem;
Mint a virág s a dal úgy ígéz —
Anyám! szerelem tüzeit érzem!

Hogy szívemet égeti hőn e láng,
Jól tudom én, nagy a vétkem.
De kéjt ad e bűn nekem, oh anyám!
Anyám! szerelem tüzeit érzem!

Egy hangja s egyetlen szemsugár
Feldúlta nyugalmam egészén;
Nincs szívemnek előtte titka már —
Anyám! szerelem tüzeit érzem!

Ujjongni szeretnék, — s nem szabad
Órúlni nekem soha mégsem;
Kezdem csinosítani magamat —
Anyám! szerelem tüzeit érzem!

S bárha csak egyszer láttam őt,
És látni nem is reményltem,
De arca örökre szívembe nőtt —
Anyám! szerelem tüzeit érzem!

Oh, hogyha borulna víz réám,
Nem sírna senki se értem.
Hervadj szívem el, s légy néma szám —
Anyám! szerelem tüzeit érzem!

Oh, hallanom is kár volt szavát,
S szép szemem-fényibe néznem;
Nem karolhat soha nőül át —
Anyám! szerelem tüzeit érzem!

LUBY SÁNDOR.

Az anya.

A legszebb név a földtéken,
A legszebb szó a nép nyelvén
Ez: anya!
Egy sem oly mély, egy sem oly lágy,
Szívben mélyebb nyomot nem hagy,
Mint: «anya».

S azért olyan hatalmas ez,
Mert gyermekajkról zengedez:
Az anya!
Mert gyermekszemből villog rád,
Mert gyermekszívből szól hozzád:
Az anya!

* Erzsébet román királyné.

Kinek e szó már mondatott,
Az nyert magas feladatot,
Mint anya!
S ki ezt bírás elvezíté,
Boldogságát eltemeté,
Mint anya!

VULCAN JÓZSEF.

OROSZ TÖRTÉNETEK.

III.

A csók. *

Nyári nap délszának ott bolyongtam az erdő kigyózó ösvényén.

Sűrű volt az erdő és fiatal, valóságos orosz erdő, kevert fajú fáival. A fehér törzsű terep-lyes nyíra elkeveredett a törpe s kigyóbórhöz hasonló tarka héjú, szürkés-zöld nyárfával. Itt-ott a tisztáson, meg az út peremén apró tölgyek törtek a magasba, és sötét fölként váltak ki a fenyűk, melyek nyáron oly szomorúak, mélyen lehajva galyaikat.

Derült és hő volt a nappal; a lombozat dús sűrűje nem láttatá a napot és csupán a föld színén, a bolyhos fűvön játszadoztak, ide-oda mozogtak és egymásba folytak a fehér és sötét gyűrűk.

Elmerengtem szeszélyes játékukon, midőn váratlanul terjedelmes emberi árnyék bukkant elém, lecsapott a földre s elfoglaltá előttem a tért.

Megrázkodtam és megfordultam. Nem magam valék az erdőben.

Két lépésre tőlem, kecsesen és könnyedén, nem is érintve a fűvet, női alak haladt.

Megállók. A nő kéledik és megáll előttem. Gyors pillantással lestem el az isteni arc vonásait, a csodás idomok körrajzát, a mint a hullámos könnyű szövet alól kitetszenek. Gyönyörű volt és ifjú, de hogy kicsoda, nem tudám.

Most elindul, gyöngéden hozzám hajol és csók illtet homlokomat.

Fölrezenék. Kimagyarázhatatlan felindulás von rajtam erőt, lélekzetem elakadt, és megrendült egész valóm. Kitértam karjaimat, vágytam meghosszabbítani az érzelmet, mely boldog reszketéssel önté el lényemet. Fölelém fejem. . . . Senkit sem láttam oldalammal.

A nő tovább haladt bájlon és könnyedén, mint előbb, még mindig nem is érintve a földet. Úgy tettség, mintha két szárny lett volna vállán — két parányi, átlátszó szárny. Ezek segítették, hogy oly könnyen léphessen.

Előre törtem, nyomban utána, erős hangon szólítgatva őt. Azt akartam, hogy a szájamra adjon csókot, ajkainak csókjával. . . .

Hasztalan minden szólítás; hasztalan szaladtam utána. Mind messzebb távozott.

És a mint így botorul kelek üldözésére az erdőben, nem messze tőlem egy más embert pillantok meg. Ifjú volt még, úgy szólván gyermek. Gondatlanul lépdögélt, kissé magasra emelvé göndör fürtös szép fejét. A vidám, derült szemek illetetlen néztek előre, a piros, telt és kissé nyilt ajak mosolygott.

Látom, mint áll meg előtte a nő, gyors mozdulattal mint hajol le, és hátrasímitva szét-szórt fürtjeit, mint nyom csókot cseresnyepiros ajkra. . . .

Hirtelen világozással dereng elmémbe, eltaláltam a nő kilétét. Azt is tudtam már, kicsoda az ifjú.

Igen, igen, ő volt a muza, a költő lelke.

* Ezt a kis történetet *Turgenev* beszélte el egy orosz írónak, a ki megírván «emlékezéseit» a nagy íróról, közt ez is, mint a mely reá nagy benyomást tén, de a melyet *Turgenev* le nem írt. A ki csak némileg ismeri a «Költemények prózában» szerzőjét, tisztán észreveheti, hogy ez is a mesterre vall, teljesen abból a körből való, melyben ő szeretett mozogni s melyből többi költeményeit választá.

sitője. Az ő csókját érezé homlokom, azt a hideg és beveztetlen csókot. . . .

Ilyen csókkal, mely hideg és beveztetlen, az ihlettség ily tökélytelen adományával aján-dekóz meg minket, próza-költőket, mig csók-jait, kegyeit annak a gondtalan, ihletett vers-költőnek tartogatta. . . .

IV.

Hogy fogják a nihilistákat?

Történt pedig a dolog Hartman moszkvai, s Kobozev kiskert-utczai (Malájá-Szádojává, Szt-Pétervárt) merénylete után.

Az angol bibliaterjesztő társaság egyik tagja elvetődött az Ural-hegység alján, a Káma folyó mellett elterülő Perm városába. Veled volt kísérője, s egyuttal tolmácsa is. Utjok czélja Szibéria vala. Szeget ütött ez az örökös hatóság fejébe. Mit keresnek ők Szibériában, a hol becsületlen embernek semmi dolga? Bizonyosan Hartman az egyik, Kobozev a másik; ki is volna más? Aztán meg még jobban lenyomja a gyauu serpenyőjét az, hogy egy heti permi tartózkodásuk után vasuton utaztak Jekaterinburgba, könyveket osztogattak szét, sőt egynehány példányt el is szórtak az állomáson. A vak is láthatja, hogy ilyet csak egy vakmerő nihilista tehet; hogyne erné hát föl észszel a lappangó veszélyt egy orosz zsoldár! Nosza, fogja magát, titkos jegyekkel megtelegrafálja a szomszéd-állomásra, hogy az utasok közt van Hartman és Kobozev, el kell őket fogni. El is csípték szerencsésen a csuszovi állomáson. A misszionáriusnak az a terve, hogy betuazzá Uralt, áthatol Szibérián és ugy kerül Amerikába. El volt látva minden lehető igazolványon, ajánló levéllel valamennyi kormányzóhoz. Menten elomuttatta okmányait — nem használt semmit, ugyanazt a vonattal utazott a tobolszki kormányzó; az ő pártfogásához folyamodik — semmi foganatja: nyolcz kivont szuronyos csendőrt bekisér Perm városába. Szerencsére az utczán találkoznak az ügyészszel, a ki bocsanatot kér és véget vet a kinos megnur-czoltatásnak. Mekkora volt a kísérő csendőrkö meglepetése, midőn a két fő-fő nihilistának vélt jámbor hittérítőket is megajándékozta egy-egy gyanut keltő «szentirással».

Bizony hurokra került egy francia is. «Albertov Anre Henri, Chvárinov fia» — így volt bejegyezve a jegyzőkönyvbe. A dolog a csernigovi kormányóság Klinezi nevű falujában esett meg. Henri Farino ur azért jött a faluba, hogy alkut kössön az ottani gyárosokkal, lévén kereskedő ember és egy gazdag francia vállalkozó ügynöke. Időközben megismerkedett Szudzilovszkij közejgyzővel. Ugyanaz nap vendég érkezett a jegyzőhöz, a falusi rendőr-főnök, Z. . . uram személyében. Nosza barátságos lakomát csaptak az egyik boltban, s derült hangulat uralkodott mindenfelé. A rendőr-főnök egyszer csak oda fordul a francziához és kérdi, hol az utlevél? A francia előmutatja a Szent-Pétervárt és Moszkvában láttamozott utlevelet. Ez azonban korántsem gátolja meg hogy a francziát hivatalosan meg ne motozzák, pénzét, iraitat el ne szedjék, sőt még illatos szappanját is el ne vegyék. Mindezt lepecsételék és a francziát kurtavassal kinálták meg. Szudzilovszkij közejgyző csak nehezen tudta rábírn a rend buggó örét, hogy a gyauu francziát az ő felelősségére elbocsássá. Többen közbe léptek érdekében, a többi közt a jároszlávi liceum egyik tanára is.

Jegyzőkönyv fölvétele nélkül azonban még se mult el a dolog.

— Mi a neve? — kérdi a francziát Z. . .

— Henri Farino.

— Mi a neve? — kérdi a francziát Z. . .

— Henri Farino.

— Mi a neve? — kérdi a francziát Z. . .

— Henri Farino.

— Mi a neve? — kérdi a francziát Z. . .

— Henri Farino.

— Mi a neve? — kérdi a francziát Z. . .

— Henri Farino.

— Mi a neve? — kérdi a francziát Z. . .

— Henri Farino.

— Mi a neve? — kérdi a francziát Z. . .

— Henri Farino.

A jegyzőkönyvbe beírják a mint feljebb mondók: «Albertov Anre Henri, Chvárinov fia.»

— Mi a rangja? — folytatja Z.

— A franczia köztársaság polgára vagyok.

— Minő polgár, diszpolgár? — tudakozódik Z. ur.

— Mi francziák egyforma polgárok vagyunk.

A rendőrség ugy találja, hogy a dolog nem egészen világos, tehát Szurámba táviratoz az iszprávníknak (kerületi rendőrfőnök). De Farino se volt rest, menten sürgőnyözött Moszkvába és Párisba, segítséget kérve. Az ügy végre is «megvilágosodott», ez azonban négy napot vett igénybe és «Chvárinev Albertov Henri» egy emlékekkel, egy tapasztalattal gazdagabb lőn.

Valaki azt hihetné, hogy csak idegen jár így; de nem úgy van; megesik ez a muszkán is, csak úgy mint más becsületlen emberen.

. . . Kánevben elfogták a kijevi nőgymnázium két növendékét, mert Sevesenko Tárásznak, az ismert kis-orosz költőnek sírjához zárdokoltak volt. Három jegyzőkönyvet vettek föl az esetről, és mindegyikben ott tündöklök az a kifejezés: a «kaffeologia» osztály halgtatói.

A jámbor mihaszna nyilván így értelmezte a «filológiai» osztályt. Szerfelett gyanus volt az is, hogy a két kisasszony *szines* czeruzával le-rajzolta a költő sírjának fekvését, meg hogy hirlapokat is találtak nálok. Mindezeket a közveszélyes tárgyakat elkobozták, és a rend bölcs öre ilyen háttérrel látta el mindannyiját: «vajjon nem tartalmaznak-e valami gyanusat?»

Czifrában járt még Gálin, a földrajzi társulat tagja, kit az akmolini kormányzósgában elesíptek, és a ki a nevezett társulat megbízásából tudományos czéllal utazott a messze keleten levő Amur folyó tanulmányozására.

Az eset a isimi járásban történt. A járáskapitány azt az értesítést nyerte a kormányzótól, hogy egy gonosztevő megszőkött. E hír vétele után találkozik Gálinnal. Nagy észével tüstént fölfogja a dolgok állását, és nyomban kisütötte, hogy a szőkevényt látja maga előtt. El is fogatta iziben, be is kísértette Petropávlovszkba, a főkapitánysághoz és előadta gyauu-ját, melynek alapján a letartóztatást teljesítette. Bizony sok volt a gyauu a rovónan.

1. Gálin kereskedő is, meg a földrajzi társulatnak tagja is; már pedig mit keres a kereskedő a földrajzi társulatban? — tehát gyauu ember.

2. Gálinnál 50,000 rubelt találtak; a vak is látja, hogy a nihilisták pénzelték föl, hogy Amerikába szökhessen.

3. Sok löfégyver és forgópisztoly volt nála, — ismét nagyon gyauu körülmény.

4. Ládát is visz magával. A járáskapitány, és ez becsületére válik, nem merete fölnyitni; meglegedett ama föltevessel, hogy dinamit van benne.

5. Gálin jegyzései közt ilyen jegyzés is található: ezen s ezen a napon ennyi s ennyi szalonkát lőttem, stb. — Világos, hogy az általa elkövetett bűntettek értendők ez alatt.

6. Sok idegen nyelvű könyvet és rajzot találtak nála; már pedig rajz nélkül nem készítenek aknákat. — Gyauu.

Hiába mutatta elő Gálin Szent-Pétervárt kiállított utlevelét, hasztalan mutogatta az orosz földrajzi társulat megbízó levelét, hiu fáradság volt az is, hogy loyális voltát bizonyíttatga — belekerül a kőterbe igratlanul, a há városban nem akad több kereskedő ismerőse, a kiknek valahogy sikerült meggyőzni a rend éber örét, hogy Gálin valóban Gálin, és se nem Kobozev, se nem Hartmann.

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

És hányan mentek át hasonló sorson?

A BELGRÁD-NISI UJ VASUTVONAL.

A szerb vasuti csatlakozások ügyében megindított diplomáciai tárgyalások monarchiánk külügyi képvisellete és a szerb kormány között, egyik legbecesebb gyümölcsüket termették meg a belgrád-nisi új vonal építésében és szeptember 4-dikén történt megnyitására. A rég kitűzött nagy világcél, Nyugat-Európát kelettel és délkelettel kereskedelmileg és politikailag összekötni, a keleti vasúthálózat e fontos kiegészítő

alatt több csapatot küldhettek teherkocsikon a mozgalmak színhelyére, melyeket ily módon csakhamar sikerült a kiküldött csapatoknak elfojtani.

De az új vasútvonal nem csak kereskedelmi és politikai fontossága, hanem érdekessége tekintetében is méltó arra, hogy bővebben foglalkozzunk vele. Első állomása Topesider, hol 1868-ban Obrenovics Mihály fejedelem az összeesküvőknek áldozatul esett. A véres tett színhelyén most szép, bizancki izlésben épült kápolna emelkedik, melyet a fűtülő vonat

gyoecska falvak láthatók, néhol sajtószerű szerb kinyomattal. Ilyen az például, hogy ezekben csak ugynevezett mehanákba, vagyis állami fogadóba lehet beszállni, hol a kormány által megállapított árakat fizet az idegen. Most a vonat kővér legelőkn és terjedelmes kukoricaföldeken robog át. Nagyobb erdőségek ritkák, mert Szerbiában még ma sincs erdőtvény. A régebbi időkben meglehetősen dús növényes és kiterjedt tölgyfaerdőkkel a kormány és a községek nagyon rosszul gazdálkodtak a hogy pénzt csikarjanak belőlük, jóformán tönkre tették.

A NISI VÁR KAPUJA. — SZATHMÁRY KÁROLY RAJZA.

A KELEKULESZI (KOPONYATORONY) NISBEN. — SZATHMÁRY KÁROLY RAJZA.

részének közforgalomra adásával új és előhaladt stádiumba lépett.

A megnyitott vonal hossza 244 kilométer, de Wranjáig, a ruméliai határon, 365-re fog meghosszabbíttatni. Építési költségei 90 millió frankra rúgtak és a szerb kormány főképp Milán király határozott kivánságára sietett megvalósításával. De már sokkal előbb megnyitására, a belgrád-nisi új vonal katonai tekintetben is jelentékeny szolgálatakat tett a kormánynak. A midőn ugyanis a múlt évben a fölkelés a Timok-területen és különösen Alexinác városában és környékén kitört, e vonalon a legrövidebb idő

maga mellett hagy el. A zöld és jól művelt dombvidék a Száva és a Duna felé lassan lakosodik, a hol élénk hajónyüzsgés bilincseli le a szemet. Topesider után Reznik és Ripagne vasútállomásokat érjük, hol egy 15 méter magas és 150 méter hosszú híd átkelünk a Weliki-Potokon. Ripagne szomszédságában emelkedik az Avalla-hegy, melynek csúcsát a szerbek egy fontos történelmi emléke koronázza. Ez Dusan szerb császár vára, melyből ma már csak omlatag falak és egy torony maradtak fenn. Ripagneból alagút vezet a Ralya-völgybe. Itt, felig gyümölcsfaktól takarva, szétszórtan épült na-

Wlachka és Medjulje közt a talaj mind bujább válik. A takarmány és a learatott gabona itt a jószággal együtt télen-nyáron szabadban marad, mivel csürök és istállók nincsenek. A gabonát Szerbiában nem csépelik, hanem lovakkal és marhákkal nyomtatják, s e miatt a gabnaszemek is szemetesebbek és olcsóbb áron jönnek a piacra. Mint minden délszláv vidéken, talán a katolikus horvátok kivételével, Szerbiában is főként az asszonyok és lányok foglalkoznak mezei munkával, még a legnehezebbel is. E szokás még az évszázados török iga idejéből ered, a mikor a fér-

fiak a harcmezőn voltak elfoglalva s azért a mezei- és házimunkát a nőkre kellett bízniok. Egyébként a szerb nő épen nem áll oly rab-szolgai viszonyban férjéhez, mint a török; sőt a szerb kitűnő családapa s házi élete erkölcsös és patriarkhális.

Welika Plana, hová legközelebb érünk, gőcpontja a Semendria felé vezető vonalnak, melynek rendeltetése volt az építéshez szükséges anyagokat a Dunáról szállítani. Ez az ideiglenes szárnyvonal csak 43 kilométer hosszú, de most állandósíttatni fog. A Welika Plana völgyében kezdődnek Szerbia nagy szilvafa-erdőségei, melyeknek termései fontos kereskedelmi cikket szolgáltatnak. Ezek adják a kedvelt szilviumot vagy slivoviczát, mely oly lényeges kiviteli cikk hozzánk, Ausztriába, Lengyel- és Oroszországba. Lapowonál egy nagyobb szerű állomási épüle-

országot Krusevácba, melyet a vasutársaság a forgalom megkönnyítése céljából építtetett, s aztán az állam tulajdonába bocsátott.

Most a pálya egy 224 méter hosszú alagútba bukik és eléri Djunist. Itt történt az utolsó szerb-török háboru alatt a döntő összecsapás a szerbek ellen, minek következtében ezek visszavonultak a stolaczi hegyzorosba s az oroszok közelépéséhez folyamodtak. Négy kilométerrel tovább a vonat Alexinác előtt robog el, melynek festői dombvidék szolgált háttér. Egy magas emlékoszlop az itt elesett szerb harcosok emlékére van emelve. Végre a Szuva-Plana gyönyörű, termékeny völgyében elérjük Nis városát, Nagy Konstantin születéshelyét, honnan Wranján keresztül fog a vonat Konstantinápolyba s egy elágazásával Piroba vezetni.

midőn 3000 fölkelő szerb a vitéz Szingjelics vezérlete alatt megtámadta a törökök által megszállt erődöt. A törökök visszaverték a támadókat, mire azok a Wojnik-hegyen emelt sánczok mögé visszavonultak s ott magokat, az utánok nyomuló törökökkel együtt, levegőbe röpítették. Ennek emlékére emelték aztán a rajzunkon látható négyszögletű, faragatlan tornyot, melynek számos fülkéjébe az elesett szerbek koponyáit mint győzedelmi jelvényeket helyezték el. Csak az 1876-ban kivított szabadságharc után távolították el a koponyákat, a torony azonban még ma is áll.

T A T A.

Városok őseredetét ritkán lehet történelmi alapon kimutatni hazánkban, hol a zavargós

Phebania-templom.

Esterházy-kastély.

A vár a tó felől.

A vár udvara.

T A T A. — DÖRRE TIVADAR RAJZAL.

tet találunk, minthogy innen egy 35 kilométer hosszú szárnyvonal kiépítése van tervezve Kragujeváczig. Innen a vonat Jagodinába visz, s e város mögött 320 méter hosszúságú híd halad át a Moraván. Következnek Csuprija és Paracin városok, az előbbinél lép a vonat a magas fekvésű, jól művelt és részben erdős Morava-völgybe, mely Stolaczig terjed. És e ponton kezdődik az egész vonal legérdekesebb, legfestőibb tájrésze. Balra látjuk a Kopajnik-hegységet emelkedni, Szerbia legmagasabb, 1960 méternyi hegyvonalát, mely kimeríthetlen természeti szépségeket nyújt. Majd a vonat szűk és vadregényes, magas gránitzikláktól határolt meredélyen vezet keresztül, melyet a szerbek a törökök elleni utolsó hadjárat alatt sikeresen védelmeztek. A törökök nem hatolhattak keresztül e szoroson s azért föl kellett hagyniok az északi Szerbiába való előnyomulást tervével. Stolaczról egy új fahídon keresztül vezet az

Nis városa részletesen volt már ismertetve és leírva * lapunkban, azért ezuttal csak röviden szólunk róla. Kétségtelen, hogy már az ókorban is nevezetes szerepet játszott, s a görög császárok sokat tettek emelésére. Mindamellett a török fenhatóság alatt nagyon elhanyagolt állapotba jutott, s csak Mithád pasa kormányzósága óta kezdett újra kiemelkedni a homályból. A Nisava folyó mellett fekszik s a Nisava-híd egyik fővezetőségét képezi. Erődje hat bástyával van erősítve és öt kapu vezet ki belőle. E kapuk egyikét ábrázolja képünk, mely szép arab stílusban van építve. Másik képünk Nis városának egy nem kevesebb nevezetességű emlékére vonatkozik. Ez a kelekulesszi, vagy koponyatorony, mely a török barbárságnak lón elhíresült emlékévé. Története az 1809-ik évről visszará, * Lásd a Vasárnapi Ujság 1875-iki évfolyama 32-ik számát.

idők többnyire eltörültek a messze múltba vezető nyomokat. A história szerepét többnyire a monda veszi át, mely ha nem is ad a kutató kezébe megbízható fonalat: a legtöbb esetben mégis fölajogósít arra a föltevésre, hogy a mely magyar város keletkezéséről monda emlékezik, az minden valószínűség szerint régi városnak tekinthető.

Tata városának őseredetéről szintén ilyen monda tanuskodik, amaz ősidőkből származó monda, melyben a képzelet csodás nagysággal ruházta föl az embereket. E monda szerint egy óriás birta a Tata körül elterülő erdőséget, honnét gyakran lejárt a völgy tündéréhez. A tündér anyja azonban fölfontotta a szerelmi viszonyt, mire a tündér a berekbe rejtőzött s ott ontá könyeit elvesztett boldogságán. Omló könyveiből a fakadó vizet a tündér anyja rábocsátá az alvó óriásra s ellepte a habokkal, úgy hogy csak a feje látszott ki belőlük; de hogy a csábító

még így se menekülésre, a haragvó anya köveket hányt az óriás fejére, a mig egészen elborította.

Később a vízből kiemelkedő kőhalmazon támadt szigeten épült Tata vára. A tündérliget helye a mai angol kert, s az ebből kifolyó kristálytiszta esermely a tündér könye, mely a tóba ömölve, a várszigetet körülveszi.

A vár aljában jelentéktelen helység volt a mai Tata városa. Valószínűleg római gyarmat volt valaha, mert bele esett a Duna által képezett «limes imperii» vonalába s a maig is látható vízvezető cső maradványai, a jó karban levő római töltés, kiásott római érmek és föliratos hamvvedrek szintén arra mutatnak, s Richárd régiségbuvár azt hiszi, hogy Tata neve a rómaiak idejében «Ad lasciu felicem» vala.

IV. Béla király idejéből fennmaradt okiratok csakugyan azt mutatják, hogy Tatának hajdan más neve volt s jelen nevet Szt-Istvánól kapta, ki a várat *Deodat* szentszeverinói grófnak ajánlódta. Lehet, hogy mai neve ez első adományos nevével áll hangtani kapcsolatban, ki e helyen a szent Benedekrendieknek apátságot alapított, nekik ajándékozván a várost is, mely azonban 1260-ban ismét királyi birtokká lett. Valószínű, hogy Tatát is elpusztították a tatárok s ezek távoztával épít föl a király a szét-dúlt várost és terjeszté ki a várat, mely később kedvező mulatóhelye lön Zsigmond és I. Mátyás királyoknak, mely utóbbiról szintén számolunk monda kering a nép között.

II. Lajos király is örömet idézett s udvart is tartott e helyen. A váron ma is mutogatják azt a kőfalalával jelzett bástyafokot, melyről Szolimán török császár Bergham nevű követét, kihívó magatartása miatt, a hat ölnyi mélységű tóba vetette, mely királyi hirtelenkedés aztán oly keservesen boszulta meg magát Mohácsnál az árthatlan nemzeten.

A török dúlás idején Thari György volt a vár parancsnoka, kinek egyszer Komáromban létét felhasználva a fejletlen őrség, megszókött s így a török kardcsapás nélkül vonulhatott be a várba és városba, hol sok kincset szedvén, a várata hasznavehetelenségig lerombolta. Villányi nevű előváros is akkor dulatott föl, több föl sem is épült s romjai mellett ma is láthatni a középkorban épített firdöket.

A törökök által teljesen elpusztított Tata csak 1622—25 táján épült föl újra Pilismegye segélyével. Később ismét török kézre jutott, mig Salm gróf hadával vissza nem foglalta. Ez ostrom alatt oly nagy volt a német katonák dühe, hogy még óltalmazókij karjai közt is át-döftek a meghódított törököket.

1689-ben Tata a Csáky grófok birtokába jutott, de az eladósodott gróf Csáky Lászlótól már 1695-ben Baráth Ádám vevé át, ki föl-építését bevégelte. A Rákóczi-időben kurucok szállták meg, de az ostrom ismét romba dönté. Ekkor kezdődött meg a német telepítés.

1717-ben a császár Krupf József haditanácsost ajándékozta meg Tatával, kitől tíz év múlva gróf Eszterházy József vette meg. Ennek fia, Miklós kiemeltek romjaitól s ekkor nyerte a vár mai alakját.

E vár birtokában már II. Ferdinánd megerősíté az Eszterházyak galantjai ágát, mely ugyanakkor tizenegy udvartelket is nyert sajátul, melyek ma is fennállanak. A vár újabb történetében vezetés mozzanat az, hogy I. Ferencz itt irta alá a bécsi békét. 1849-ben német őrség volt a várbán, melyet egy magyar csapat aztán faágyval ostromolt meg.

Ujabb katonai őrizet nélkül áll a vár, az Eszterházy-család egyik mulatóhelye.

Tata város az ország egyik legkisebb helyén fekszik. A környező terjedelmes tavak, folyók, a várost félkörben koszorúzó hegyek oly szép kertbe fogják a különben is díszes városkát, hogy annak vidékét méltán helyezhetni azok sorába, melyeket «magyar Tempe» nével szoktunk fölruházni.

Áll három részből: Tatából, Váraljából és Tóvárosból. Az első egy különálló emelkedett részt foglal el, Váralja alatta terül, a vártól és a nagytóval határolva. Tóváros az északi részt foglalja el. Határa 15,290 hold, lakosainak száma 12,860, melynek legnagyobb része római katolikus és magyar, vagy elmagyarosodott német és tót. Foglalkozását illetően a nép főként kézműves és gyár munkás.

Épületei közül legnevezetesebb a vár, mely

középkori izlésben épülve a Váralja és Tóváros közti nagy térséget foglalja el.

Kissé emellett helyre van építve s homlokzatával egy szabad térre néz, mig oldalait a tó hajjai nyaldossák. A vár magas kőbástyával kerített körül olyképen, hogy e bástyafalak vízvezetőül is szolgálnak egyszermind. Ezen árkokon keresztül három kihíd vezet a várba, egy a homlokzat, kettő pedig az oldalon, mely utóbbiakat nagy vaskapu zárja el.

A vár udvara nem oly nagyon terjedelmes, hogy tetemes őrséget fogadhatna fel; különösen jelenleg a grófi család magán ezéjjaiboz van átídomitva, s itt az épületek is nagyobb részt átalakítottak. A várudvarnak közepén egy emeletes kastély emelkedik csomka tornyával, melynek szép márvány-művekkel ékesített déli erkélyéről a leggyönyörűbb kilátás nyílik a szemlélő előtt. E kastély termei jelenben a grófi család kép- és régiségáruát szolgálnak.

A díledező bástyafalak mellett látható egy alacsony épület, melyben kinzó eszközök s egy óriási zuzó-kerék látha ó, még most is «hirdetve az ókor borzadálatát egy késő, szelidebb kor gyermekeinek!...»

A vár déli oldala egyszerű lakosztályokból áll; itt már a bástyafal egészen le van törölve, csak néhol meredez még fölfelé egy-egy lyukas faloszlop. Nevezetessége a várnak a keleti oldalán lévő, már említett bástyafok, hol egy kis kőtábla jelöli a helyet, honnét Lajos király a török követet F. Bergham békét a tóba vetette. Találhatni még itt egyes emlékeit az ó-kori építészeti, itt-ott egy falba vésett alak, felezírázva alig olvasható betűkkel; van itt egy-két latin feliratu hamvveder, és ólnél magasabb török puska. Említést érdemel még a több ölnyi mély, most már elhagyott börtön.

Tatának legnevezetesebb épülete ezután a vár mellett fekvő emeletes grófi kastély, két végén csomka tornyokkal, melyek egyikében írta alá I. Ferencz a bécsi bekezdést. Erre emlékezett az ereklyékent itt mindaddig megtartott pamlag, egy háromszögű asztalka s a toll. E kastély szolgálván az Eszterházy grófok rendes lakhelyeül; most díszesen fölszerelve, jó karban látható. Udvarán a legesinosabb ritka virágok díszelnek, melyek közül ki-kiszóköll a szökőkút sugara; míg az itteni madársergelet rendetlen hangzavarát leg meg. Nevezetes még a kastély kerije, gyönyörű nyaralójával s mesteressége viz-zuhataival.

Nemcsak építészet csinra, hanem fekvését tekintve is Tata legszebb középületeinek egyike a gróf Eszterházy Miklós által 1764-ben épített kegyesrendiek zárdája. E roppant kiterjedésű négyoszög-épület a kegyes rendi tanárok terjedelmes lakását, egy csinos imolát, öt osztályu gymnáziumot, és egy jól rendezett tápintézetet foglal magában.

Legszébb középipület a felső városi kath. plébánia templom, mely a város legdíszesebb helyén: a szabad főtérben emelkedik két magas tornyával. Építészeti modora az uj-kor izlését hordja magán; Eszterházy Miklós gróf védnőkege alatt épít-tett 1810-ben, midőn a régi fő-egyház a pincz közepén összeromboltott. Ennek helyét most egy több ölnyi magas pyramis jelzi, tetéjén a bold. szűz képével. A mostani főtemplom nem annyira szépsége, mint roppant nagysága által kelt bámulatot. E templomnak még nagy harangjai s díszes sirboltja érdemelnek említést. A főpíacztól egy kissé félre eső helyen van a szintén díszes, bár belül ódon díszményű, 1794-ben épített helyvét hitvallásnak temploma, mely eldugott helyéről is messze kitünik fényes magas tornyával.

A mi Tata városát a ritkábbak sorába emeli, gyárainak aránylag nagy száma. A nagy tó mellett van a nagy cukorgyár, mely Budapestre szállít; a tó lefolyásánál áll a fűrészgár; a felső városon a terjedelmes gazdasági gépgyár; a Tóvároson a söröző-ház szép mulató helyével s egy oly speciálisával, mely megérdemli a fölemlítést. Márványretek fölött épülve, terjedelmes pinczéi is márványba vannak vésvé. Itt van továbbá a két-emeletű posztógyár, aztán a köbedénygyár, a gyufagyár, nem is említve a tó mellett s a folyókra épített számtalan malmot, kallót és festéktörőt, melyek ösz-szevéve Tata városát egyik legindusztriálisabb városunkká teszik.

A felsőváros határában, a kálvária-hegy tövében nagy kiterjedésű márványréteg és kőszéntelep található. A márványásás egyik leg-

kultiváltabb iparága a városnak, melynek egy márványfűrészelője is van.

Tatának nagy terei és tágas utcái mellett vannak elég szűk közei is. A belváros csinos, új modoru épületei mellett szalmafedélű házak, nevezetesen az u. n. «tizenhárom város» ösz-szerorult házesoportjai, melyek egész tömkeleget alkotnak, ugy hogy még a bennlakó is csak a száma után igazodik el a házához.

A város környeke gazdag természeti nevezetességekben. Sajátságos alkotásu sziklahegyek, cseppkőbarlangok, márványképződmények, melyek anyaga leginkább májszínű, vörös festékek anyagot tartalmazó telepek, pipanagybányák, stb. találhatók itten. A teljesen kopár Szent-Iván vagy Kálvária-hegy messze kilátást nyújt s a városiaknak kedvencz sétahelye. Cseusban végződő ormán áll a díszes kálvária, márványkeresztjeivel. A «Homokrosta» nevű, darázskövet tartalmazó halom is, melyből lóvonat szállítja az építési anyagot Komárom várába, s melynek Tata felé néző oldalán csinos mulatóhely van, szintén kedves mulató helye a lakosoknak, nemkülönbén a Kovács-hegy, melynek tetejéről Budapest tisztán kivehető. E hely bel-sejében számtalan mészkőbarlang található, melyek közül a legnagyobb a «szemi lyukának» nevezetik, de helyesebb neve «Szelim lyuka», mely a szájhagyomány szerint onnan ered, hogy a török dúlás elől hét falu lakossága menekült az üregbe, melynek nyílását Szelim bég befaztatván, a szegény nép mind ott pusztult éhen s csontjai még ma is nagy számmal találhatók.

A kegyesrendiek épülete mellett elterülő hegy belsejében, az «Öreg tónak» sziklaktól övezett tóvárosi oldalában sok a cseppkőbarlang; a tó partján pedig tömérdek a kövült csiga, ritka fajú helix és melonopsis, sőt a márvány-fejtesekben özőn vív előtti amonites-maradványokat is fedeztet föl. Az ásatag tárgyaknak nagy száma van már képviselve a grófi család régiségáruában és a kegyesrendiek muzeumában.

Tata vizei között legnevezetesebb az «Öreg tó» mely zsilipeivel, zugóival, 600 holdnyi területével nagyszerű haltenyészésre van berendezve. Hajdan a királyi asztalt is innen tartoztak ellátni hallal. Említést érdemel még az ugynevezett Feneketlen és az Asszonytő, továbbá a nagy tó vizét a Dunába vezető Tata folyó.

De tán valamennyi között legnagyobb nevezetessége Tatának az Eszterházy grófok parkja, mely egy terjedelmére, mint művészi berendezésére s a benne természet növényzetre ritka és értékes voltára nézve talán az egész országban a legkiválóbb. E nevezetes park megérdemelni, hogy a kertészeti barátai messze földről is eljőnének megtekintésére. Mődját így kiveszünk ejteni, hogy egy más alkalommal külön leírásban ismertessük Tata városának eme büszkeségét.

FÜTŐ FERENCZ.

APRÓSAKOK BERZSENYI DÁNIEL ÉLETÉBŐL.

Egyes apró dolgokat elevennek föl Berzsenyiről, melyek élénk színt vetnek életre, s tudom, hogy a nagy emberek tetteiről örömmel olvas mindenki.

Berzsenyi Dániel, dacára, hogy mintegy 1200 hold földje volt, a lehető legnagyobb egyszerűségben élt. Házát még zsuppal sem engedte befedetni, a szalmát csak úgy hányták a tetőre, mint ezt most is lehet látni azon a vidéken, néhány viskón, s így ha nagyobb esőségek voltak, még a szoba is beázott. De azért mégis úgy tetszett ez neki legjobban.

Díványa mellett tartott egy nagy vizes korszót, s abból ivott. Ruhája, valamint neje is, a legegyszerűbb, sőt néha igen fakó, elviselt volt. Mindezekért őt sokan megszókölták s a nagy urak szemére is vetették, hogy miért él így, mikor birtokából urasan megélhet? De ő nem hallgatott rájuk, megmaradt egyszerűségében. Egyszer azonban e miatt kissé megharagították, midőn felülük boszusan így nyilatkozott: «a pimaszok kikeresik a jelesek hibáit, hogy magukhoz alacsonyítsák azokat is!»

Hét évig, mig Sopronban lakott László és Antal fiaival, kik az evang. leucumban tanultak (Farkas fia ekkor már Győrött tanult), addig neje Niklán volt, a birtokon pedig Korenika Sándor gazdálkodott, ki Berzsenyinek rokona

— DÓRA! KIÁLTÁ ÖRÖMMEL... —

s akkor a birtokon kasznárja volt. Ő járt fel hozzá Sopronba, ha penzre volt szüksége, s ő fedette be a házat is náddal, tudva, hogy ha Berzsenyi hazajön, majd csak belenyugszik ebbe.

Midőn már lebb Festetichek megénekelték, hiába kérte a nemes gróf, hogy legulább emlékül fogadna el tőle valamit; a világról sem fogadott volna el. Később azonban, midőn Sopronban lakott, küldött niklai birtokára két jó svájci tehenet és egy lókat, de erről kasznárja csak akkor értesítette Berzsenyit, midőn évek múlva Sopronból hazajött.

Niklán szép menése is volt: 70—80 darab, de ezekből soha sem fogatott be egyet is, hanem egy vett betanított rossz lovakat s azokkal dolgoztatott s azokkal kosozott.

Ezek a lovak aztán megmaradtak nála, mig csak ki nem dőltek a hámból, ép így eselédjei nem változtak soha, ha az apa meghalt, ott maradt a fia. Így van ez László fiánál ma is, uj eselédet csak akkor fogad, ha a régiek közül valamelyik egész családjával elhal!

Egyszer, midőn utját ment látogatni Hejtyére, — utja Keszthelyen vitte keresztül; itt tehát megpihentette lovait s maga is gróf Festetic Györgyhez ment s ott is volt ebédén, — el nem ereszté a gróf, ki, minthogy látta, hogy a nagy költő mily ros z lovakon jár, egyre cselezgatott előtte, hogy miért nem jár jobb lovakon? Berzsenyi azt felelte: «ezek legalább nem ragadnak el s aztán nemcsak zabot nyomtatnak, akkor majd jobban megerősödnek.» Festetic adott volna drága lovaiból, — de nem mert erről szólni, tudta, hogy Berzsenyi ugy sem fogadná el.

Este volt már az idő, midőn Festetichtől elindult, mert hálásra ott nem maradt volna semmiért. Azonban előre ki volt csinálva, hogy a két rossz lovat jókkal kicserélik s ez sikerült is, mert a kocsisait leittatták. A hasonló szörű lovakat befogták s a kocsis és Berzsenyi felültek a kocsiira.

Egy darabig mentek, — midőn Berzsenyi egy szót a kocsishoz: «Milyen jól mennek most ezek a lovak, bizonyosan sok zabot kaptak».

«Bizony, — felelt a kocsis, — az tűzelhetne így fel őket.»

Csak másnap vette észre a kocsis, hogy ezek nem az ő régi lovai. Megmondá urának is, ki meg azt hitte, hogy bizonyosan a kocsis, mivel részeg volt, kicserélte a lovakat.

Visszajövet, midőn ismét betért Festeticshoz, tudta meg a dolgot; még neheztelt, hogy régi kedves lovait elcserélték. De Festetic azt mondá: visszaadatom a régi lovakat szívesen, csak tessék a kocsisal megnevetni az istállóban,

hogy ott vannak e? Természetes, hogy ekkor már nem voltak ott a lovak s így a kocsis nem talált rájuk. Így nagy nehezen mégis megbocsátott Festeticznek.

Némelyek azt is mondják, hogy Berzsenyi fehér lovaknak ment Festeticshoz s minthogy a grófnak istállójában ilyen szörű lova nem volt, hogy a kicserélést észre ne vegyék, két lovat megfestetett fehérre. Azonban az uton megátázták s az eső a festéket lemosta s így csak midőn a kocsirol leszálltak, vették észre, hogy a fehér löből barna lett.

NOSZLOPY TIVADAR.

FORSTER DÓRA.

Angol regény.

Irta BESANT WALTER.

HUSZADIK FEJEZET.

Szabaditási tervek.

Harmad- vagy negyednapra lady Cowper magához hivatott s azt mondta, hogy meglátogathatom Tamás bátyámat, minden akadály nélkül be fognak bocsátani. De értesemre adta egyszermind, hogy kiséröm, a falusi orvos (Hilyard urat értette) ne igen mutogassa magát, mert sok ilyenkor az ólálkodó ellenség s talán értelem, hová vagy kire cselezgathat a lady, de később átlátam, hogy igazza volt.

A mi Tamást illeti, rá nézve a lady aggódott, hogy miután lady Crewe meghalt s így leghatalmasabb pártfogónktól megfosztattunk, aligha fogja a fejben járó pörbe fogást kikerülni; annak pedig mi lesz a vége, senki sem tudhatja. Azért elburkoltam ugyan, — mint a lord kanczellár neje másképp nem is tehette, — arra tett célzásokat, hogy pénzzel kellene az ő megszabadításán, vagy esetleg megszököttetésén munkálni; a mire én is értésére adtam, hogy pénzzel és pedg igen nagy öszszeggel rendelkezem, de hogy miképen használjam fel azt, arra nézve nem tudott vagy nem akart bővebb utasítást adni, mert neki, ugymond, mint a lord kanczellár nejének, ilyesmiről hallania sem szabad, ő vak és süket, és semmit sem tud, nem is akar tudni.

Mind ez engem, mint képzelhető, nagyon gondolkodóba ejtet. Mert Hilyard ur folytatva a legkalandosabb terveivel s a levegőben járó ábrándokkal foglalkozott, néha azt beszélte, hogy ő képes lesz felkelést szervezni, mely a Newgate-t megostromolja s a foglyokat kiszabadítja, máskor, hogy neki vannak emberei, a kik Tamást megszököttetik s a csatornán át Franciaországba szállítják s több efféle. Mikor pedig a lady Cowperrel való beszélgetésemet neki elmondtam s különösen azon gyanut emlíkettem, hogy magában a börtönben, a foglyok

közt lehetnek árulók, a kik talán büntársaik ellen mint a köztudó tanui, vagy is királyi tanuk vállalkoznának fellépni — erre Hilyard ur rettentés dühbe jött s nem is titkolta, hogy nem másra, mint Tamás bátyám udvari papjára, tisztelendő Patten urra gondol, a mit én semmiképen sem akartam elhinni. A mit pedig lady Crewe rá nézve mondott, hogy tudniillik ne igen mutassa magát, neki is szeget ütött a fejébe s ugy megjedtt rajta, hogy nappal ki se mert menni többé a szobából. Egyik este mégis kibátorkodván, egy Paul Vilmos nevű pappal találkozott, a ki áruhájában azonnal rá ismert s ezen még jobban megjedtt, mert eddig fölismehetetlennek tartotta magát. Ez a Vilmos pap pedig szintén a felkelők közt — s annalfogva körözötve volt s mig ott Hilyard urral beszélgetett, egy rendőrtiszt rátepte a kezét s elfogta. (Később csakugyan fel is akasztották.)

Lady Cowper a többi közt azt is mondta nekem, hogy a női leleményesség jobban meg fogja találni az utat és módot a Tamás bátyám megszabadítására, mint a férfiak bölcsesége, azért éjjel-nappal azon gondolkoztam, mit kelljen tennem, — de igazán «emmit sem tudtam kitalálni. Hanem a mikor Newgate-be mentem (a miről mindjárt szólok), hogy ott Tamáshoz bejuthassak, egy börtönőr tünt a szemembe, a kihöz mindjárt nagy bizodalommal voltam, hogy talán ez lesz a segítóm s azért mindjárt egy pár aranyat csuszattam a kezébe, a mit ő szívesen fogadott s nem utasított vissza és ígért, hogy még sokkal többet is fogok adni, ha bátyámmal jól bánik s értelem valamit tenni kezd lesz. Croppnak hivaták s mindent ígért, a mi tőle csak kitelik. Azután is, valahányszor jöttem mindig ismételttem adományomat s ő mindig azt sugta nekem: «kész szíved, drága lady, a mit lehet, kész szíved!»

De az idő nem mutatkozott kedvezőnek a szabaditási tervekre. A nép mindennit nagyon el volt keseredve a felkelők ellen s a Newgate kapujánál nem egyszer bántalmazták azokat, a kik a foglyokat — rokoniaik vagy barátaiat — látogatni mentek, ámbar a látogatás nem volt tilva s nehézségekkel sem járt. Magam is minden nehézség nélkül bejutottam, a mint azt nekem lady Cowper is megmondotta; csak egyszer állított meg egy zajongó, gondolom ittas tömeg, s azt követelte, hogy vagy igyam a pálinkájából a György király egészségére, vagy csókoljam meg mindnyájukat. «Inkább az elsőt választottam s büdös pálinkájukból egy pár csöppet vettem a számba és élkettem György királyt, a mire aztán bebocsátottak.

Mikor először mentem Newgatebe, az hittem, hogy földalatti sötét és penészes börtönbe fognak vezetni; de az ör, épen az említett Cropp, megértve kiletemet, azt mondá, hogy azonnal a táborokhoz vezet, a kinek a szobája az első emeleten van. E szoba, azonkívül, hogy egyben volt háló, ebédlő és társalgó, épen nem volt börtönyszerű, csakhogy nem volt szabad a kijárás, de láncokról, penészes falakról s több effélekről szó sem lehetett.

Délelőtt volt. Tamás bátyám a kandalló előtt ült, párka nélkül, beköttött fejvel, udvari papja pedig, Patten tisztelendő ur, mellette egy karszékbén. Mind a ketten pipáztak és beszélgettek s mikor beléptem, bátyám azonnal felugrott.

— Dóra! — kiáltá örömmel, — tudtam, hogy számíthatok rád. Nem megmondtam, papom! Tudtam én, hogy előjöss! Derék leány, jer, csókolj meg. Nos, mi újság? Hogy van lady Crewe s mit mond ügyünkhez?

Mikor megmondtam, hogy nagynéném meghalt s ő semmit sem mond és már semmit sem is tehet érte, Tamás elszápdta és kétségbeesett. Meg kellett volna vigasztalnom, hogy azért nincs elhagyatva, mert a püspök nagy pénzüszségeket adott át nekem, hogy kiszabadítását megkísértem, de Patten urra tekintve, eszembe jutott a lady Cowper mondása s hallgattam (később kitűnt, hogy mennyire helyesen escelekedtem). Mind a mellett vigasztaltam Tamást, hogy ne essék kétségbe, az Isten majd csak megsegíti s a király sem fogja megvonni tőle a kegyelmet, de ő erre csak fejté ráta, hitetlenül.

Aztán mondottam, hogy voltam lady Cowpernél is, a ki, mint a lord kanczellár neje, nagyon befolyásos egyéniség. A mire Patten ur azonnal arra kért, hogy ő érdekében is szóljak egy jó szót a ladynek és említem meg, hogy ha ő nagyságát (bátyámat) szabadon bocsátják,

öt (a papját) sem szabad a börtönben felejtetni. Én rossz néven sem vettem, hogy ez a pap csak magára gondolt, mert minden ember őri a maga börtört, akkor még nem hittem (ámbar gyanakodtam), hogy valami gaszágon törje a fejét.

Azután a foglyok ellátása után tudakozódtam.

— Pénzzel, — mondá Tamás, — a pokolban is meg lehet élni. Ezt a szobát is pénzen váltottam magamnak s a papoknak, valamint a raboktól külön élelmezést is. Csak hogy már minden pénzből is kifosztottak ezek a zsványok s most már nincs mihez nyuljak.

Én megnyugtattam, hogy pénzt tudok neki szerezni s azzal minden kényelmet megvehet magának, csak azt ne kérdezze, honnan veszem.

— Dehogyan? — mondá ő nevetve. — Csak pénz legyen, bánom is én, akár honnan jő. A mi a társaságot illeti, — folytatá, — itt jó társaságban vagyunk és hetenként kétszer össze is ereszenek fogolytársainkkal. Itt van Radclyffe Károly, a mylord öccse, és Swinburne Ned az öccsével, Károlylyal, meg Widdrington Penny, Hall Jakab, Stokoe Dick s még egy sereg jó cimborá. Csak az bánat mégis, hogy engem, a ki a fölkelő sereg tábornoka voltam, meg nem becsülték annyira, hogy a lordokkal együvé tegyenek a Towerbe, a mi mindenestre tisztességesebb hely ennél a Newgate-nél. Ezt csakugyan rossz néven veszem tőlök.

Én pedig titkon örültem ennek, mert a Towerből bizonyára sokkal nehezebb lett volna

láttam fellépni. Másnap Hilyard ur megvallotta, hogy csak azért vitt el engem a színházba, hogy Jenny iránt kedvesleg hangoljon s részére azt a kegyet kérhesse ki tőlem, hogy fogadjam el magamnál e leányt, a ki egy fontos tervet akarva velem közölni. Én ugyan el se tudtam képzelni, mi közlendője lehet velem egy színésznőnek — de azt feleltem, hát jöjjen, Isten nevében! Ezzel Hilyard ur eltávozott, és Jennyhez ment vacsorára, a ki minden esti előadás után néhány barátját meg szokta vendéglélni.

Másnap, reggel tíz órakor, Jenny maga jött hozzám; nem jött a maga kocsiján, nehogy kevélynek láttassék, sem pompás ruhában, hanem egyszerűen, bár gazdagon s izléssel öltözve s mély meghajlással — mintha most is alárendeltem volna — és oly alázattal állott meg előttem, várva hogy ülésel kínáljam. Nekem tetszett e tiszteletteljes magaviselete s szívesen fogadva, kezet fogtam vele és székkel kintálam magam mellett.

Miután egyet s más kérdeztem tőle s színházi életéről és színpadi diadalairól — melyekről a tegnapi előadás után én is elismerőleg nyilatkoztam, a mi neki láthatólag jól esett, — magam vittem át a beszédet Radclyffe Frankra s kérdésközltem felőle (Hilyard urtól tudván, hogy most is összekötöttesben van vele).

Egy kissé elpirult, — de ki is várna erős elpirulást egy színésznőtől.

Bevallotta, hogy mindig nagy befolyást gyakorolt Frankra, sőt azt is, hogy megcsalt engem Dilstonban, mikor eltagadta, hogy ő Frankot

beesetnek lássék — s az egész dolgot úgy fogja jelenetezni, — ügyesen betanítva mind a két szereplőt — hogy mikor ő a grófall (átváltatva azt öccsével) eltávozik, Frank az álgróf) a gyanyu elkerülése végett, az ajtóig kísérelje s a nyitott ajtóból az örök láttára bucsút intsen a távozóknak.

— Még az iránt nem vagyok tisztában, — fejezde be nevetve, — mily alakban s szerepben menjek hozzá magam, mint öreg dajkája-e, vagy lady Katalin, nagynénje, szerepében, de ez mellékes dolog.

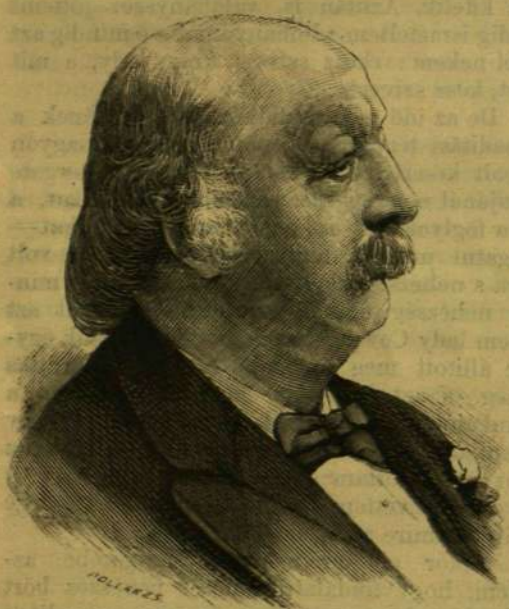
A terv meglepett s nagyon tetszett nekem.

— Tud-e már felőle Frank? — kértem.

— Még nem, — felelé, — de az én dolgom azt vele közölni s őt annak megnyerni. Betegsége őt nagyon leverte, de nekem könnyű őt megeléjteni s ennél nehezebb vállalatra is rábírn. Ő mindent megtesz a mit akarok. S nem is kockáztat semmit, mert mihelyt a börtönben kitűnik a család — a mikor a lord már tul lesz a határon — Frankot egy pár kihallgatás után el fogják bocsátani. Mint testvért és mint betegét csak nem fogják bánítani azért a mit tett. Örülni fognak, hogy lord Derwentwater kiszabadult a körmeik közül s nem kénytelenek a királyi család oly közel rokonát felakasztani!

Ah, hogy ez az oly jól kigondolt s oly valószínűnek látszó terv, kivételében egy véletlen miatt mégis meghiúsult!

(Folyt. köv.)

Butler tábornok, a munká- és papírpénz-párt jelöltje.

Blaine Jakab, a republikánusok jelöltje.

Cleveland Grover, a demokraták jelöltje.

AZ ÉSZAK-AMERIKAI EGYESÜLT-ÁLLAMOK ELNÖKJELÖLTJEI.

a szoktatás! De ezt nem mondtam s egy szóval sem is cseleztem rá.

— S hol van a becsületes Tóni? — kérde hátyam.

Vettem észre, hogy Patten ur hegyezi a füleit feleletre; s azért csak kikerülő feleletet adtam s világot sem árultam el, hogy Hilyard ur velem jött Londonba s itt rejtőzködik. De kijelentettem, hogy ő a legjobb szolgálót tette nekem s hűségét ismételtén bebizonyította.

De ebben az időben minden oly titokzatos volt, minden oly kétértelmű, felszavakból álló suttogásra szorított, hogy nekem is (a mi pedig őszinte természetemnél fogva kétszeresen nehéz volt!) rendkívül vigyáznom kellett minden szóra, minden mozdulatomra. Bátyámon kívül még egy másik fogoly ügye is (elgondolható, hogy a lord Derwentwater) élelmenként foglalkoztatott s most arról is kell még egyet-mást mondanom.

Egy este Hilyard ur rávett, hogy menjek el vele a Drury-lane színházba, a hol a Dryden «Granada eleste» című drámáját adják s abban a főszerepet, melyet az előtt Gwyn Nelli, a hírneves színész, a St-Alban herceg anyja adott, most nem más mint az én egykori szobalányom, Lee Jenny adja. Résztint a kíváncsiság, résztint — a keserű gondok közt némi üdülés s szórakozás reménye, rávett hogy elmenjek s megvallom nem kevésé voltam meglepetve, a mint e lányt oly fényes ruhákban, oly büszke magatartással s annyi méltósággal

büvöletbe ejtette, de erősítette, hogy azóta ilyesmit nem tett, mivel nem is volt rá szüksége, mert Frank szerelmese belé és nőül akarja őt venni.

Ellenvetésemre, hogy Frank nemes ember és katolikus, ő csak mosolygott s erősíté, hogy mind a mellett is Frank kész őt, a színésznőt s cigány leányt nőül venni s eddig is csak az ifju sulyos betegsége miatt (mert folyvást erős köhögésben szenved) halasztották; de mihelyt felgyógyul, a mi nem sokára remélhető, az egybekelés meg fog történni.

— Ebből meggyőződhetik nagysád, hogy én Frankra oly befolyást gyakorlok, — ímetlem csak is a szerelem által, hogy azt tehetem vele, a mit akarok. S most engedje meg, hogy elmondjam tervemet, mire akarom e befolyásomat felhasználni — nem kevesebbre, mint lord Derwentwaternek a börtönből való megszabadítására.

— Hogyan? — kértem, elpirulva s azonnal elhalványodva.

Erre előadá, hogy Frank, betegségeit leszámítva, annyira hasonlít bátyjához, a mylordhoz, hogy első tekintetre bárki is összevetheti őket, s mivel a foglyokat nehézség nélkül meg lehet látogatni, Frankkal együtt ő is (Jenny) elmegy a gróf látogatására s ott ruhát és parókát cseréltet velök, egy kevés festékkel (a mihez ő, mint színésznő, jól érthet) segít az arcaik közti különbségen, Franknak egy kis pirosítót s szemöldökére egy kevés fekete festéket — a gróf arcára egy kevés sápadtságot s néhány redőt ad, hogy arca

EGYVELEG.

* Egy királynő ékszersze. Viktoria angol királynő a legnagyobb ünnepek alkalmával nem teszi le a gyászruhát s ékszersze sem áll egyébből, mint két karpereczből. Az egyiket rég elhunyt férjének arcképe van, a másikon felváltva legifjabb utódainak képe. Előbb Meiningeni Feodora, a német trónörökös nővér, később Vilmos herceg három kisfiának arcképe volt rajta. Jobb kezén — mint mondani szokta — első, legdrágább s legfőbb szerete jelképét hordja, balján pedig az égi boldogság őszí virágát.

* London egyik sirkertjében egy márványoszlop van, melyen sem név, sem évszám; egyszerűen csak e felirat áll «ő költötte az ing-dalt». A költő, ki e sír alatt nyugszik, Hood Tamás, ki 1843-ban tette közzé a «Punch»-ban az említett költeményt, melynek tárgya a varrógepek elterjedése s a varrókötő ebből származó nyomora. Két évvel eután meghalt a költő s London varróinál állították e síromléket.

* A halottak estjén Belgiumban nemcsak a sírokat díszítik fel, hanem itt-ott a házájót elé oltárokat helyeznek Madonna-képpel s gyertyákkal, melyek előtt gyakran koldusgyermeknek állanak egy pár garast kérve «a purgatoriumban lévő szegény lelkeknek — kalácsra». E halotti kalács szokása Tyrrolban is előfordul, hol e napon édes kenyert adnak a lovaknak, melyet «lélek-kalács»-nak hívnak.

* A Niagara-zuhaton akart leuszni egy Buffalóból való festő kancsán-lapdában. Előbb azonban üres lapdával tett kísérletet. A zuhatagon a lapda szerencsésen le is uszott, de azután egy örvény sziklához vágta, s úgy szétrepedt, hogy a regényes hajlamu festő nem kapott bátorságot a kísérletet magán ismételni.

VÁLASZTÁSOK ÉSZAK-AMERIKÁBAN.

Az észak-amerikai Egyesült-államok alkotmány szerint minden negyedik év nov. 4-én összejönnek minden uniobeli állam polgárai, hogy megválasszák azokat, a kik majd a nagy köztársaság elnökét meg fogják választani. Mert itt indirekt vagy is másodfoku a választás.

Ez idén volt az amerikai alkotmány egy ily szökő éve, az elnökválasztó év. Két nagy párt hívei mérköztek egymással, mint közel száz év óta mindig.

Mert Észak-Amerikában Washington, a köztársaság dicső megalapítója óta, ki mind a két párt vezéréit egyesíté kormányában, mindig az u. n. republikánus és a demokrata párt váltakozik az uralomban. Washington után Adams, a republikánusok vezére, ő utána Jefferson, a demokraták feje választott elnöké s ezzel megkezdődött a demokrata-párt 24 esztendőig tartó uralma, mely alatt az államok tömörültek és gyarapodtak. 1825-ben újra republikánus lett az elnök (John Quincy Adams), de már négy év múltán újra a demokrata Jackson tábornok választotta meg, a ki először mondta ki nyíltan az Amerikában az

óta minden párt által követett amaz elvet, hogy a zsákmány a győzőké, mi alatt azt értették, hogy minden más pártbeli hivatalnok elbocsátandó s helye a párt hívével töltendő be.

Az elvkülönbség kezdetben nagy volt a két párt között. A demokraták a szabad kereskedést és a pengő pénzt pártolták, a republikánusok a védvámrendszert s a központi nemzeti bankot, de ez utóbbit később kihagyták programjukból ezek is. Aztán meg a demokraták hívei voltak a rabslasztartásnak míg a republikánusok szerették volna azt eltörölni.

Harmeczhat évig csaknem szakadatlanul tartott a demokraták második uralma, mely alatt tömeges volt Amerikába a bevándorlás Európából. A déli rabslasztartó demokraták ez alatt annyira megszokták az uralkodást, hogy midőn 1860-ban az északi Lincoln Ábrahám lett elnök, kinyilatkoztatták, hogy a szövetséget felbontják s külön államot alapítanak. Így kezdődött az a borzasztó polgárháború, mely az Unió hívei és a déli szakadárak közt tört, s mely az utóbbiak teljes leveretésével s a rabslasztartás eltörlésével végződött.

Lincoln óta folyvást a republikánus párt van uralomban. Alatta a belháború által fölhalmozott rengeteg adósság a védvámok és a fogyasztási adók jövedelméből legnagyobb részben letörlesztetett; de másfelől, kivált a rabslasztartás elleni harcban oly dicső nevével lett Grant tábornok elnöksége alatt oly borzasztó arányokban burjánzott föl a korrupció, hogy annak párját sehol nem találja Európában, melyet pedig az új világban rohadt erkölcsűnek szeretnek nevezni. A nagy pénzüveletek saját fölgazdagodásukra használták föl az uralomban levő államférfiak, a hivatalok vásárolhatók lettek, s a hivatalos visszaélések szabadon voltak üzhetők. A mammon lett az ur s a pénz a gyarazatosságok palástja, mely mindent eltakar. Ahhoz járult, hogy a republikánusok törvényt hoztak a szeszest italok kisbírás ellen, a mi kivált a bevándorlott nemeteket, kik hatalmas oszlopai valának a pártnak, elidegenítette a republikánusoktól.

Ily körülmények között ujult meg az idej elnökválasztás alkalmából a harc a hatalomban levő republikánusok és demokraták között. Európára nézve e küzdelem nem mondható fölötte érdekesnek, mert most szó se volt Amerikában ama nagy kérdésekről, melyek a két párt alapjait megvetették. Senki se gondol az unió megbolygatására, senki a déli államok elszakítására. A rabslasztartás visszaállítására sem forog kérdésben. A szabad kereskedés és a véd-

vámrendszer elvi különbözetén kívül a két pártot csak a hatalmi kérdés választja el, vagy is, melyik párt hívei üljenek be a közhivatalokba.

De annál hevesebb, annál elkeseredettebb volt a harc az amerikai polgárok között, épen azért, mert kenyérkérdés állt az előtérben. Mind a két párt megleszíté minden erejét s tömörült jelöltjei köré. A demokraták New-York állam kormányzóját, Clevelandot, a republikánusok Blaine egykori minisztert kiálták ki jelöltjüknek. Amaz kijelenté programjában, hogy főcéljának a korrupció kiirtását tekinté, míg ez utóbbi óriási pénzüveleteket vitt a választási harcban. A legutolsó pillanatig kétes volt az eredmény, úgy hogy azt a választás napján még tudni nem lehetett.

Az Egyesült-államok alkotmány, mint említettük, közvetett választásrendelgynen el s ennek következtében az elnökre csak az összes képviselők és szenátorok számának megfelelő arányban választott választók (jelenleg 401) szavazhatnak; de mivel a választók már le vannak kötelezve, a tulajdonképi elnökválasztás mégis az általános szavazat alapján történik. S e szava-

gel verte meg. E hivatalában is sok erélyt s önzetlenséget tanúsított, mint hivatalnokot kifogástalannak tartották. Mint demokrata a várműgyben s adóztatási kérdésekben több reformot akar létesíteni s egyik törekvésének hirdeti, hogy az Egyesült-államok hajózáisa is oly virágzásnak induljon, mint az angoloké. Egészen véve azonban ő sem híve a szabadkereskedelemnek s a jelen védvámrendszert csak szelídíteni óhajta, de nem eltörölni. Jelenleg 45 éves, papnak a fia, s kezdetben ügyvéd volt.

Nagyobb híri s nevezetesebb szerepét ember volt bukott ellenfele, a republikánusok jelöltje, a szenvedélyes védvám, Blaine Jakab (szül. 1830-ban). E férfiú élete a nyílvanosság volt. Több mint 20 éven át Maine állam törvényhozásának volt elnöke s 1869-től 1874-ig Washingtonban a kongresszusnak elnöke volt. 1875-ben, midőn itt megbuktatták a demokraták, szenátorrá lett, sőt 1881-ben Garfield haláláig miniszteri tárczát is viselt, azután visszavonulva, irodalommal is foglalkozott. Fialtal korában tanító volt. A jelen választás előtt már kétszer volt fölléptetve s 1880-ban közel állott ahhoz, hogy jelöltessék is. Magánjellemében azonban nem oly tisztá, mint ellenfele; ellenkezőleg sokszor vádolták korrupcióval, a ki mint a parlament tagja, bármily ügyes államférfiú s kitűnő szónok volt is, az üzletet tartotta legfőbb dolognak s annak a tekintélyes pártnak volt vezére, mely Granttal és más nagynevi emberekkel együtt sok szegényt hozott az amerikai köztársaság kormányzatának fejére. Blaine ezért a jelen választások alkalmával főkép a bankárok, nagygyárosok és hivatalban ülők pártfogolták, azonban a republikánus párt egy nagy része is ellene szavazott.

E rész állította fel a harmadik jelöltet Butler Benjamin tábornok személyében, ki mint a «munká- és papírpénz-párt» (labour and greenback) jelöltje lépett fel. Butler már igen öreg ur (1818-ban született), de igen híres ember s különösen a nagy polgárháború alatt Éjszak-Karolinában igen kitüntette magát. Később mint parlamenti tag és Massachusetts állam kormányzója is szerepelt. Midőn a demokraták Chicagóban a jelöltet felállítani s a programot megállapítani összejöttek, Butler tábornok a papírpénz (greenback—zöldhátú dollár) visszaállítását s a tarifák reformja tárgyában a munkásosztályok érdekében külön programot adott ki s e program alapján léptettek fel őt azok, kik Blaine-nél elégedetlenek voltak. De erősen nem korteskedtek mellette s talán nem is akartak, nehogy a demokraták győzzenek.

A győzelem mindamellett a demokratáké lesz. A 401 választó közül a jelen számítások szerint mintegy 219 fog pár hét múlva Clevelandra szavazni s ha jövő márczius 4-én e férfiú foglalja el Arthur után az elnöki széket, e változás mintegy hatvanezer hivatalnok új embereket bontóleszt fogja jelezni. Mert a nagy amerikai pártok lényege ez: a hivatal és konczok megosztása s a demokrata-párt, mely már 24 év óta nem élvezi a hatalmat, bizonyony teljes erejével fogja azt most kizsákmányolni.

Ellinger Ede fényképe után.

GROMON DEZSÓ, HONVÉDELMI ÁLLAMTITKÁR.

zók száma közel 12 millió. Garfieldre 1880-ban 4.442.950 polgár szavazott, ellenfele, Hancockra 4.442.035. E két szám nagysága s elenyésző különbsége mutatja, hogy a két nagy párt számára nézve csaknem egyenlő s egyenlő elkeseredés nézve is. S jelenleg ez talán még nagyobb volt, mint valaha. Heteken, sőt hónapokon át izgatottak voltak a kedélyek mindeütt, a világváros-jellegű New-Yorktól kezdve a messze prairieken fekvő új gyarmatokig s a választás, azaz az első direkt szavazás után még napok teltek el, míg a demokrata párt győzelme világossá lett.

E párt jelöltje, a leendő elnök, Cleveland Grover, New-York állam kormányzója. E kis területű, de népes állam, mely egy magában 36 választót választ, döntötte el a diadal részére. Cleveland nem volt azelőtt ismert politikus, sőt, mint elődje Garfield is, meglehetősen távol tartotta magát a nyilvános szerepléstől. De azért tekintélyes férfiú volt mindig. Már fiatal korában, mint Buffalo polgármestere, nagy érdemeket szerzett az által, hogy a városi kezeletlen mutatkozott vizsgálataikat megszüntette. Erélyének köszönhető, hogy New-York államban a republikánusok jelöltjét, Polgert nagy többség-

GROMON DEZSÓ, HONVÉDELMI ÁLLAMTITKÁR.

Mig az eddigi polgár honvédelmi miniszterek oldala mellett katona-államtitkár állott, az új katona-miniszter mellé a polgári rendből nevezetett államtitkár, Gromon Dezsó volt bácsi főispán, majd kormánybiztos és országgyűlési képviselő személyében.

Az új államtitkár eddigi pályájáról nem sok mondanivaló van, a közeleiben zaj é feltűnés nélkül, de dicsőregetően s kifogástalannul szerepelt, megállva helyét, a hova a választók,

vagy a kormány bizalma szólította. Bácsme gyében, Vajszkán, nagy birtokos és előkelő családból született 1838-ban. Megyeje közelében már egészen fiatal kora óta részt vett s 1869-ben a hódási kerület által képviselővé választott. Deli alakja, megnyerő modora, lovagias jellege rokonszenvet ébresztettek iránta, s az akkori balközépnék legkedveltebb tagjai közé sorozták. 1875-ben Tisza Kálmán kormányra jutván, Bácsme gyé főispánjává tette. E nagy és dúsgazdag me gyé, a hol különböző nemzetiségek versengenek a térfoglalás, befolyás és uralom előnye fölött, oly főispánt nyert Gromonban, a kinek szemé lyes tulajdonai, lekötélő modora mellett is határozott fellépése, sok viszályt elvett és sok kényes kérdést könnyedén tudott megol dásra vezetni. A vármegye területén fekvő négy szab. kir. város közül Zombor- és Szabadkának is főispánja lett s ezekben is erélyesen és sikerrel vitte a kormányt. 1880-ban vissza lépően a főispáni állástól, a megye több vá lasztókerülete ajánlta föl neki a képviselői meg hívást. Ő a tovarisovai kerület mandatumát fogadta el, s mint ennek képviselője lépett ismét a parlamentbe, hol többi közt a men telmi bizottság elnökévé választották, a mire kifogástalanul lovagias jellege kiválóan képe sítette.

Mint kormánybiztos több ízben működött árvíz-veszélyek elhárításán. Már első izbeli képviselősege alatt a bácsme gyei árvízveszély alkalmából, mely minőségéért a legfelsőbb el ismerésben is részesült; később a szegedi árvíz alkalmával is nagy tevékenységet fejtett ki, több társával együtt a veszélyeztetett lakosság s területek védelmében. Majd a tiszai VI. és VII. öblözetek ármentesített területén végezte a telepítések mint kormánybiztos és végrehaj totta a herlelendfalvi, nagygörgyfalvi és gyur gyevői telepek visszatelepítését.

Minde megbízatásokban erélyesen, minden irányban korrekten járt el s a jogos igényeket minden irányban kielégíteni igyekezett. Főispánja alatt a bunyevácok (katholikus szerb) nemzetiség is emelgetni kezdte szármáyait, de ő annak eszélyes fellépésével hamar elejét vette. A bunyevácok magyar hazafiaságát ügye sen fel tudta használni az izgatók ellen s a moz galom csakhamar lecsillapodott. Csak ezért is megérdemelte a legf. kitüntetését, a melyben a főispáni hivatalától saját kérelmére történt fel mentésekor részesült, t. i. a szent István-rend kiskeresztjét.

Működésének most az eddiginél jóval tá gabb tér nyílik, melyen alkalmá lesz a köz igazgatási téren szerzett tapasztalatait érvénye síteni.

A HÓRA-VILÁG ÉS HŐSEI.

Száz év hosszú időköz a nemzetek életében is, és ha a távoltságban el is mosódik az ese mények némely részlete, annál tisztábban és világosabban tűnteti föl a főalakokat és azok szerepét. A Hóra és Kloska által vezetett oláh lázadás, mely száz év előtt annyi nyomornak és szenvedésnek volt okozója s azóta annyi párt szenvedélynek előidézője, most már a történe lemé. Szenvedély és elfogultság nélkül igyeke zünk adni rövid rajzát, úgy a mint az egykoru hítelek, nagyrészt hivatalos forrásokból meg ismerhetjük okait, lefolyását és hőseinek jel lemét.

A Hóra-világ első sorban parasztlázadás volt, és mint olyan az erdélyi oláh jobbágy ság rendkívül elnyomott helyzetében találja ma gyarázatát. A régi erdélyi törvény csak országos érdekből tűrt, haszontalan népet látott az oláh ban. A jobbágy földesura ellen nem részesült törvényes oltalomban. Mária Terézia, ki Ma gyarországon az urbér szabályozása által meg határozta a jobbágy tartozásait és kötelezségeit, Erdélyben nem volt képes törvényes gátot vetni a földesuri önkénynek. Ez különösen a császári bányakamara zalatnai és topánfalvai uradal maiban vált elviselhetetlenné. A jobbágyok hiába kerestek orvoslást Bécsben, ügyök elinté zése 1780-tól több mint négy éven át elhúzódott. Ekkor tűnik fel először Hórának neve, ki mint a zalatnai uradalom jobbágyainak meg bizottja járt Bécsben, és a császár színe előtt is megjelent, ki az oly híressé vált „Controlor-gang”-ban szívesen hallgatta meg minden alatt valójának panaszát. A topánfalvaiak, kik régi

Hóra. Krizsán György. Kloska.
AZ 1784-iki OLÁH FÖLKELES VEZÉREI. — EGYKORU METSZET UTÁN.

előjogaikban bizva, nem engedték a koresmázási jog túlságos kizsákmányolását, tetteleg is ellen állottak a haszonbéről örményeknek. E moz galomnak is Hóra volt egyik czinkosa. Az akkor tájban Erdélyben tartózkodó császár el is ren delte a visszaélések megszüntetését, hanem a kamara lassu tárgyalásai miatt nem egyhamar lehetett remélni kedvező elintézését. Ez is mu tatja, mily téves azok felfogása, kik a magyar nemesség kegyetlenségében látták az oláh fel kelés okát és menségét. Igaz, hogy az elnyo más rendszere a magyar nemességtől indult ki, de azt császári hatóság foganatosította legkímé letlenebbül. A lázadásnak pedig a zalatnai ura dalom volt a főfészke, annak jobbágyai vetek benne részt legnagyobb számmal, és vezetői ugyanazok voltak, kik előbb az urasággal szem ben képviselték a népet.

Más hasonló mozgalmaktól az különböz teti meg e lázadást, hogy benne annyi rabló vett részt. A török iga alatt természetessé vált, hogy az alávetett nemzetiségek merész férfiai az erdőbe mentek és törvényen kívül helyezték magokat. A Bácsban tovább tartott ez állap ot, és épen 1780—84 között nagy garázdálkodást visznek véghez az oláh rablók. Mindinkább észak felé húzódnak és 1784 nyarán legnagyobb számban Arad megyében, a Záránddal határos vidéken lépnek fel, igen közel a későbbi fölke les színhelyéhez. Soraikban számos oláh nemzeti ségi katonai szökevény volt található. A föld népe inkább az ő pártjukat fogta, mint üldözöi kőt. E rabló-elem magyarázza meg, hogy a me gyék többnyire mint „tolvajokról” szólnak a lá zadókról.

Nem hiányzott a nemzetiség s vallási zize net sem. A résztvevők mind oláhok, s mint általában keleten, nem is annyira nemzetért har czoltak, mint vallásért. A nagyobbára tudatlan s babonás pópáknak nagy része volt a fölke les előkészítésében s terjesztésében, és tőlük indult ki a más vallásnak legyilkolása vagy erőszakos megtérítése a görög nem egyesült hitre. Gond oltak is külföldi, különösen orosz izgatásra, de ennek semmi biztos nyoma. Másrészt a szomszéd Oláhországban s a hatalmas Orosz országban példája, hol a g. n. e. hit uralko dott, sem lehetett befolyás nélkül. Épen ez idő tájban tűnik fel Dácia királyságának eszméje, és az oroszok erősen izgatnak érdekében a dru nai fejedelemsegekben.

Magok a felkelők azonban más okát adták fölkelesöknek: II. József császár parancsát. A fölkeles harmadik vezére, *Krizsán*, saját vallo mása szerint a császár nevében szólította fel népet Mesztákonban s Kuretyon fegyverforgásra és a magyarok kiirtására. A megyei hatóság el fogatta a lázítót, de az összecsdörtött nép kisza badította, s agyonütötte Naláczy Farkas és Gál Mihály szolgabírákat. Ez volt a fölkeles kez dete. A nép hitte az izgatóknak. Ismeretes volt előtte a császár s a magyar nemesség közt folyó alkotmányos küzdelem, mely ép az időben vált az összeírás által igen élessé. A császárban, ki

nek jó szívet ezeryi monda hirdette, látta pro tektorát az urak elnyomása ellen. A katonai összeírásban, melyet a császár a nemesség ellené re hajtatott végre, a jobbágy módot látott elnyo mása alól menekülhetni, s nem csak igazságot szemjuzott, hanem boszút is. Nem volt titok a katonai parancsnokság s a polgári hatóságok közötti ellentét, és a katonaságnak, mely csak ismerhette a császár szándékait, az urak iránti gyűlölete. A bérczes és erdős ország számos rejtőhelylyel kínálkozott és a fölkeles kitérőse helyének közelében nem lakott sehol nagyobb számú magyar lakosság, mely annak gátot vet hetett volna, katonaság sem volt, mely tán el fojthatta volna csirájában a lázadást.

Krizsán kiszabadulása után Zárándme gyébe vezette a lázadókat. Eljárása mindvégig olyan maradt, mint az első nap volt, azért elég elmondanunk mit tettek 1784 november 2-án és 3-án, hogy megtudjuk, minő embertelen, minden erkölcsöt s jogot lábál taposó csoport lépett fel, mint a humánus uralkodó akaratjának végrehajtója. Kriscsónon kivégezték a Kris csóri család tizenkét tagját, a református pap nak nejt s két leányát s Pakot Mihály szolga bíró. Aldozatok közül három leányt még élve hánytak a gödörbe. A szolgabíró leánya, hogy megmeneküljön, áttért az oláh hitre, s egy oláh legénynek lett neje. Brádon a református tem plomba menekült a magyar lakosság, de a láza dók feltörték a templomot s felkoncolták a szerencsétleneket. Néhányat, ki megadta magát s megígérte az áttérést, néhány nap mulva öltek meg. Másnap Nagy-Ribiczen felgyújtották Ri biczei József házát, melybe sok magyar menekült és kivégezték a lángok által kiüzötteket. Ott negyvenheten estek áldozatul, kik közül többet élve temettek el. Ugyanakkor történt a véreng zés Mihályben, hol a lázadók, kik közt több szabadságos katona tűnik fel, Császár Lászlót két kis gyermekével (6 és 4 évesek voltak) s testvérével megölték és csak nejeinek kegyel mezek néhány új jobbágy felszólalására. Mindebben *Krizsán György* járt elől, csak az után egyesült Hórával és Kloskával, kik magok kal ragadva a zalatnai és topánfalvai jobbágyo kat, átkeltek a Maroson s Hunyad megyébe vitték át a pusztítást. Mindössze körülbelül 80 faluban garázdálkodtak s többet dúltak fel 250 nemesi udvarháznál. Néhol sok ideig temetetlenül fe küdtek a holtak, másutt kiásták őket az állatok. Magyarország felől minden este tüzfényben pirult az erdélyi határ. Az összes kárt több mint 700,000 forintra becsülték. A kegyetlen séggel együtt járt az idegen vallások, külö nösen a katolikus és református ellen üzött véres gúny. Ez tetőpontját érte, midőn a he gyekről lejövő, minden lépésnél szaporodó horda lavina gyanánt elborította Abrudbánya városát. Itt már Hóra volt a vezér. Ki hirdették, hogy a ki nem veszi fel vallásukat és ruházatukat, azt nyársra huzzák vagy fejt veszik. A kényszerítés alatt ott több mint ezer katolikus, protestáns és unitárius tért görög

Hóra. — Egykoru rajz után.

nem egyesült hitre. A magyar lakosság va gyona és élete prédára volt bocsátva, és a vá ros drágán fizette meg helyzetét az aranytermő vidéken, ép úgy mint később 1848-ban. Az oláh ság a mint dült és rombolt, nem kímélt semmit és sok beces jószág pusztult el, csak a vasat iparkodtak mindenfelől összeszerelni. Mert, mint természetes is, az óriási, már 6000-re becsült tömegnek nem volt más fegyvere, mint fejse és vasvilla. Csak a rablók és a szokott katonák voltak ellátva puskával.

Ez megkönnyíté a Déva várába szorult nemesség ellenállását. Kimentek a várost körül fogni kezdő oláhok ellen, és közülök nov. 7-én 72-öt megölték és 44-et elfogtak. Ezeket más nap a rögtönítélő bíróság halálra ítélte és le is fejeztette. József császár majdnem oly bünnel tartotta a nemek önvédelmét, mint az oláhok véres támadását. Halálra ítélni nem is volt tör vényes joga a megyének, de a magyarság elha gyatva érezte magát a katonaság által és csak ily eszközök által remélhette a zendülés elfojtá sát. A szomszéd megyék nemessége sietett is fegyverkezni és „inszurzekciózt” alkotott, a nél kül, hogy erre az udvar vagy a kormány fel hatalmazta volna.

Az oláhok fölkelesének és borzasztó gará zdálkodásának híre nagy feltűnést keltett nem csak Bécsben, hanem Európaszerte mindenütt. A császár egészen meglepte a hír. Más felke lést várt: a magyar nemességet, és mint testvé réhez, Leopold toscanai nagyherczeghez, a ke sőbbi II. Leopold királyhoz írt leveleiből kitü nik, el volt határozva a legszélös eszközök al kalmazására. Az oláh mozgalomban pór-fölke lést látott a kegyetlen urak ellen, melyt csak néhány izgató terelt rossz irányba. Lehetőnek hitte az egésznek lecsendesítését, ha a fölkelők értesülnek, hogy a császár nem ért velök egyet. Innen származott az a különös jelenség, hogy a katonaság egész novemberben át alkudozik a tüzzel-vassal pusztító Hórával, mint valami hadviselő fellel. Az erdélyi főhadparancsnok, *Preiss* báró, már a polgári kormány iránti el lenszenvéből sem tett semmit. Később azonban, a mint a császár látta, hogy az oláhok nem ki melik a kincstári vagyont sem, és hogy forra dalmuk minden törvény és korlát ellen irányul, erősebb rendszabályokhoz nyult. Más com mandanszt nevezett ki, veget vetett az alkudozásoknak, meghódolásra és vezérek kiadására szólíttatta fel a fölkelőket.

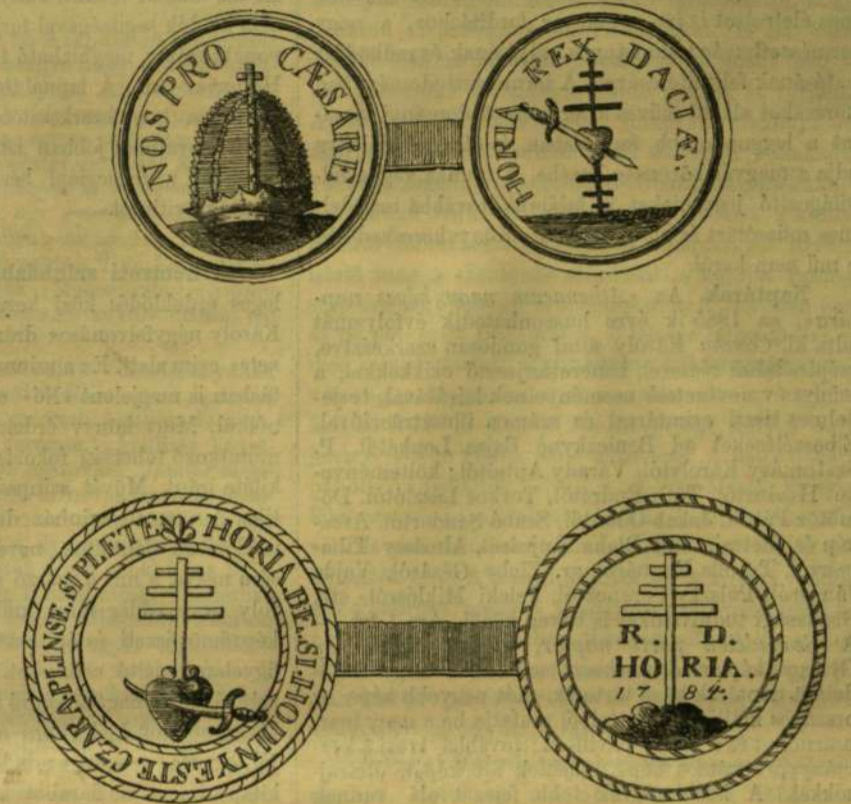
November vége felé állott a fölkeles tető pontján. Akkor rettegtek elharapódzásától nem csak egész Erdélyben, hanem Magyarország szomszéd megyéiben is. Akkor adta tudtúl Hóra követeléseit, melyek szerint meg kell szűnni minden nemességnek, és fel kell osztani a föl

det a pórok közt. Akkor szólottak a vezérről mint oláh főkapitányról, sőt mint Dácia kirá lyáról. Csapatai már nyíltan szembe szállottak a katonákkal. Természetes, hogy a szervezetlen tömeg nem soká tudott ellenállani a széklel huszárság támadásának. A legtöbb zendülő ke gyelmet kért és letette a fegyvert, csak a veze tők bujdokoltak szülőföldjük járhatatlan bérczei közt. Oláhok voltak, a kik elfogták *Hórát* és *Kloskát*, december 27-én az albai határban és átszolgáltatták *Kray* Pál alezredes kezébe. *Hóra* elfogatásakor egy csomag írást vetett a tűzbe, melynél társaival melegedett.

Mindenfelől összesereglett a nép, hogy megtekintse az egyszerű pórokat, kik néhány hét alatt nevéket vérről és lánggal írták be a történet évlapjaira. Gyula-Fehérvárott a királyi biztos, gr. *Jankovics* Antal hallgatta ki őket. *Hóra* mindent tagadott, ép úgy *Kloska*, kit leg főbb tanácsosának tekintettek. Öszintébb volt a hosszabb bujdokolás után 1785. január 30-án elfogott harmadik vezér: a vérengző *Krizsán György*. Hanem a többi részes egyhangulag mind Hórárt jelölte meg, mint a fölkeles elő idézőjét és vezérét. A kor irtóztató igazság szolgáltatása szerint kerébe törték Hórárt és Kloskát, Fehérvár vesztőhelyén, minden fa luból odarendelt nagyszámú nép jelenlétében (1785 január 28-án). *Krizsán* a börtönben öngyilkosságot követett el. Mindhárom gonosztevő testét felnyergelték és az egyes részeket szülő földjükön és legfőbb bűneik színlhelyein kifüg gesztették.

Az oláh vezéreket a fogságban lerajzolták és silhouetteiket József császár elküldte Leo poldnak. Mi egykoru rajzok után mutatjuk be arcképeiket.* A körözésük alkalmával kiadott hivatalos személyleírás szerint *Hóra*, vagyis es a ládi nevén *Urm Miklós* magyaranyosi születésű jobbágy, karcsu termetű, kurta barna haju, körül belől 50 éves és a hazájában szokos ruhában jár. *Kloska* csak 40 éves, zömök, egyenesen járó férfiú; szintugy van öltözve, mint Hóra. Mint vallomásukból kitűnik, egyikök sem tudott írni,

* A mellékelt rajzok az 1785 elején megjelent következő című műnek függelékében vannak közölve: „Hóra und Klotka Oberhaupt und Rathgeber der Anführer in Siebenbürgen, Karlsburg und Hermannstadt 1785. Hóra arcképe azon másolat után készült, a melyt Demusian oláh író 1879-ben mint leghe tesebbet ajánldokozott a nemzeti múzeumnak. József császár 1785. jan. 13-án küldte meg a két gonosztevő silhouettejét Leopoldnak, mi által meg van állapítva, hogy volt egykoru hítelek arcképe. A Hóra nevé viselő érmék, bár természetesen nem ő vesztette azokat, érdekes emlékek a kornak. Az egyiknek felirata: „Hóra iszik és alszik, a nép sír és fizet.” Középen egy karddal átszúr szívt. Hátsó lapján R. D. (rex Daciae) Horia. A másiknak felirata a császárral való szövetsé get akarja feltüntetni: Nos Pro Caesare.

Hóra-érmék.

sem olvasni. Hóra e gunyvetet (kántor) onnan nyerte, hogy mint részeges ember uton utfélen énekelni szokott. Legfőlebb vad energiájuk kü lönböztette meg őket jobbágytársaik között. Ez energiát leginkább *Krizsán*nak rendkívül határo zott arcvonásai fejezik ki. Őket, a szegény job bágyokat, mint népek képviselőit az urbéri pe rekben, boszuval fenyegette a földesuri hatalom. Hogy megmeneküljenek, fegyverre szólították társaikat és számos ártatlan magyar család esett a felzigatott népszennyvedély áldozatául. Győzniek kellett vagy meghalniok, mert rájuk nézve nem volt kegyelem. Első eredmények után mind magasabba szállott vágyuk: előharzo saiv akartak lenni egy népnek, ők, kik barbár létükre alig tekinthetők másnak, mint rablók nak. A humanus császárnak kegyetlen halállal kellett kivégeztetni, elvei ellenére, azokat, kik eszközeinek vallották magokat. Megtanulta, minő veszélyes feloldani a láncozva tartott népszennyvedélyeket, minő kiszámíthatatlan azok kitérőse. A magyarokra nézve is nagy tanulsá got rejtett e lázadás. Megtanulták, mily gyenge lábón áll a csak szabadalmon alapuló társada lom. Most, egy század mulva, Hóra földjén már régóta nincs jobbágy ság, sem elnyomott vallás és nemzetiség.

MARCSALI HENRIK.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Gróf Lónyay irodalmi hagyatéka. Az akadá mia elhunyt elnöke után beces irodalmi mű maradt hátra, melynek címe: „Széchenyi István”. E mű ke letkezésének története az, hogy midőn Széchenyi Béla gróf atyjának naplóját és leveleit az akadémiának ajándékozta, Lónyay magának tartotta fenn a tisztet, hogy e történelmi becsü leveleket a nyilvánosság előtt bemutassa. E czélból a levelek alapján alapos jellemzést írt Széchenyiről mint emberről s megvilá gította az ő hatványozott forintos akadémiai alapítványának történetét is. Művének azonban csak első és nagyobb részét készíthette el teljesen, a befejez ő részre vonatkozólag csak jegyzetei maradtak. Az el hunyt családja a kéziratot a gróf titkárnak, Vikár Bélának adta át sajátáló rendezés végett; az akadé mián pedig Fraknói Vilmos főtitkár fogja ismertetni.

Kossuth „Iratái”-ból negyedik kötet is fog megjelenni, szintén az Athenaeum társaság kiadásá ban. Az új kötetben lesz egy nagyobb tanulmány Széchenyi Istvánról; továbbá Wesselényi Miklósnak és Deák Ferencnek hozzá intézett levelei. Kossuth a közös vámtértel kérdéseről is szándékozik írni.

Darwin magyarul. A természettudományi tár sulat könyvkiadó vállalatában megjelent Darwin hi slat

Legujabb szabad. billard-golyók.

Alulírott bátorokorok tisztelttel tudatni, hogy sok évi fáradság után sikerült nekem...

billard - golyókat

készíteni, melyek jószág és tartóság tekintetében minden eddigi messze följölmének.

KNILL KÁROLY, es. k. kiz. szabadalm. billard-és billard-golyó-gyára, Bécs, IX., Rossau, Rothe Löweg. 5. u. 7.

BORÁSZATI NAPTÁR

1885-DIK EVRE.

Dr. NYÁRY FERENCZ.

XII. ÉVFOLYAM.

Ábrákkal. Tartalom: Csillagászati és kortani jellegzése az 1885. közönséges évnök...

A FRANKLIN-TÁRSULAT kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kapható...

NEVESSÜNK!

MULATTATÓ NAPTÁR A GYÖNYÖRÜSÉGES 1885. ESZTENDŐRE.

MEG-INÁLTA VALA EGY ASZTROMOKUS.

Sok képpel. Tizenhatodik évfolyam. Ára füzve 40 kr.

Legolcsóbb bevásárlási forrás a tüzelő anyagokra.

KÖSZÉN ÉS COAKS

Salgó-Tarjáni szalon darabos 60 kr. koczka 55 kr. díj (töltött kályhákhoz) 45 kr.

Áz árak 50 kgr.-ként, azaz egy vámmáza szerint, a házhoz hordással és pinczebe rakással értendőnek.

Egész kocsirakományok azaz 20-30 mtrmázsá vételnél tetemesebben olcsóbb.

FA-szárak és egészséges, a magyar királyi korona-tradímok elsősegélybő, met-rólekben egészben és eldarabolva: hasonlók stily szerint szakokban. Legkönyvebb ellenőrzése az átvett mennyiségnek.

ÉDER ANTAL GYULA

legrégibb budapesti tüzelő-anyag üzlet.

FŐIRODA: IV. FERENCZIEK TERE 4. SZÁM.

Leggyorszerűbb megrendelési mód levelezési lappal.

Figyelembe ajánlom, hogy csak ama szállítmányt vállalom kezességem, mely az én cégemmel ellátott szállítólevéllel küldetik.

Székely-egyleti

képes naptár

1885-ik évre.

Szerkesztette: Bochkor Károly, Buzogány Aron, Deák Farkas, Imecs Jákó, Szász Károly, Szilágyi Sándor, Turóczy Adolf.

Ára füzve 40 krajczár o. é.

Protestáns

ujképes naptár

1885. évre.

Szerkesztette: Dúzs Sándor tanár.

Ára füzve 50 kr.

Harminezvedik évfolyam.

Ára füzve 50 kr.

Uj fali naptár

1885-ik évre.

Egész iv ára 20 kr.

THEDO tanár szakállhagymája,

legjobb és legbiztosabb szer a szakáll szép növényének eszközésére.

A nekem küldött Theo-féle szakállhagyma kitűnőnek bizonyult, mit köszönöm mellet tudomására adok.

KÖHÖGES ELLEN

Dr. FÁYKISS

szepesti kárpát-növény-kivonata

szepesti kárpát-növény-cukorkák

szepesti kárpát-növény-tea

Mell-és tüdő-betegnek!

15 év óta a legjobb sikerrel használtattak és ajánlottak: köhögés, hurut, rekedtség, köh-hurut (számarhurut), nátház (influenza) szűk-működés, lelkészeti bajok, oldalsóvérzés, kifogott torokgyulladás, tüdőgyulladás és egyéb kimerítő és gyöngyös betegségekben.

Valódi minőségben kaphatók magánál a készítőnél Fáykiss József gyógyszerész Temešvárott (Józeftváros); Budapesten: Török József gyógyszerész király-utca 12. szám; Thalhammer és Seitz, kereskedőnek, Kochmeister Frigyes utódlánál, és a legjobb magyarhoni gyógyszerárban.

Francia hajfestő-szer,

(Chromat, Parizban)

melyvel minden haját tetszés szerint 10 perc alatt állandóan megfesthetni fekete, barna vagy szőkevé. Fő tulajdonságai: a szín állandó a fém-kezelés színtől meg nem különböztethető, az alkalmazás egyszerű. — Ára 2 frt. A készületek (csészék, kefék stb.) 50 kr. Főraktár: Budapesten, TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerésznél, király-utca 12. szám.

nyújtunk a szerencsének jobbnak!

500,000

vezet előnyös berendezése abban áll, hogy rövid idő alatt 7 soroslatban 100,000 sorjegyből 50,500 nyereseménynek kell bizon. történnie, ezek között vannak főnyeresemények esetleges 500,000 b. márká illetőleg

1 nyeres. a m. 300 000 25 nyeres. a m. 10000

1 nyeres. a m. 200,000 56 nyeres. a m. 5000

2 nyeres. a m. 100,000 106 nyeres. a m. 3000

1 nyeres. a m. 90,000 253 nyeres. a m. 2000

1 nyeres. a m. 80,000 6 nyeres. a m. 1500

2 nyeres. a m. 70,000 515 nyeres. a m. 1000

1 nyeres. a m. 60,000 1036 nyeres. a m. 800

1 nyeres. a m. 50,000 2000 nyeres. a m. 445

1 nyeres. a m. 30,000 19463 nyeres. a m. 200.

5 nyeres. a m. 20,000 150, 134, 100, 94, 67, 40, 20.

3 nyeres. a m. 15,000

Ezen nyereseményekből az első osztályban 4000 soroslatot ki 157,000 márká összegben. — Az 1. oszt. főnyeresemény 50,000 ut. Less a 2. oszt. 80,000, a 3. oszt. 70,000, a 4. oszt. 90,000, az 5. oszt. 90,000, a 6. oszt. 100,000, a 7. oszt. azonban esetleg 500,000, illetőleg 300,000, 200,000 stb. márkára emelkedik.

A nyeresemények terjesztésére vannak megállapítva.

Ezen nagy az állam által biztosított pónszerzési legkisebbi első osztály huzására kerül

1 egész eredeti sorjegy csak 3.50 frt o. é.

1 fél " " " 1.75 frt o. é.

1 negyed " " " 90 kr. o. é.

Mindegyiket megfizetni, a pénz beküldése, postautonai fizetés vagy az összeg utánvétele mellett rögtön a legközelebbi sorjegyet tőlünk saját kezébe kapja.

A megrendeléshez a szükséges hivatalos tervezetek ingyen mellékeltek, melyekből egy nyeresemény beosztása az illető osztályokra, mint szintén az illető betétek is megkötötték és minden huzás után érdekelteinek felhívás nélkül megküldjük a hivatalos huzási lapjatomot. Kívánatra a hivatalos tervet előre megküldjük megtekintés végett bérmentve, és kézzel vagyunk nem telés esetében a sorjegyet az összegnek visszatérítése mellett huzás előtt visszatérítjük. A nyeresemények kifizetése természetén pontossan az állam jóvállása mellett történik. Csoportoztatunk mindig a szerencse kegyelme volt és érdekelteinek gyakran a legnagyobb nyereseményeket fizették ki, többek között 20,000, 100,000, 80,000, 60,000, 40,000 stb. márkával.

Egy új, a legszolidább alapokra fektetett vállalatnál előrelátó hatóság mindent a legelőkeltebb részre lehet bizon. számitani a szerencse szerelmese, hogy minden megfizetésnek, minden megrendelésétől, mindenesetre pedig 2. é. november 30-ka előtt az alábbi címre küldeni.

Kaufmann és Simon bank-és váltó-üzlete

U. i. Ezenel közzétettünk nyilatkoztunk az eddig ajánlottakhoz bizalomért, a kéjük a betétek is megkötötték és minden huzás nyeres. esélyekről meggyőződni, melyeket a soroslatok nyújtottak 10331

VASÁRNAPI UJSÁG

47-IK SZÁM. 1884. BUDAPEST, NOVEMBER 23. XXXI. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt... POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: félévre 6 * egész évre 2 frt félévre 4 * Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt félévre 3 * Kalföldi előfizetőknek a postafizet. megkötöttéssel küldjük is csatlakozó.

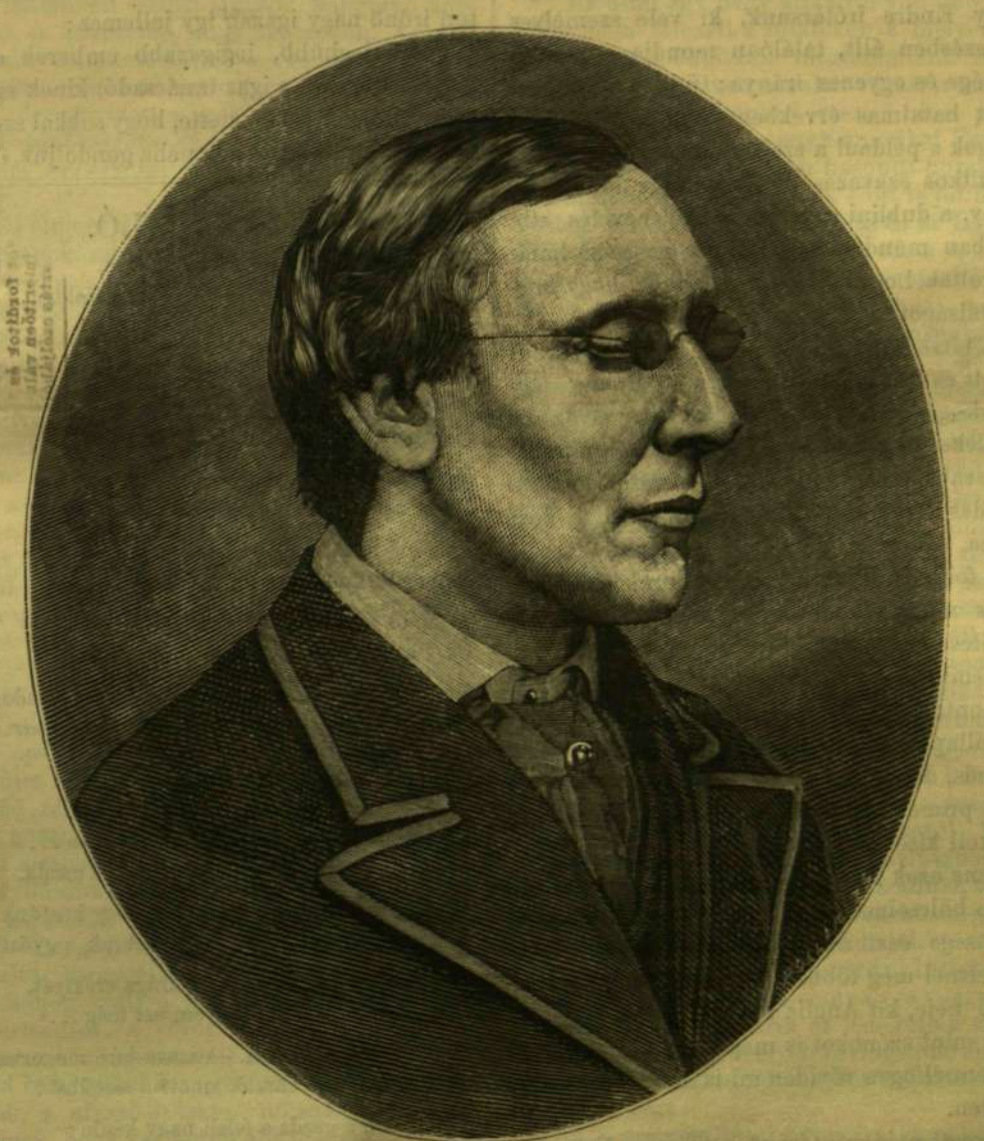
FAWCETT HENRIK.

(1833—1884.)

ÉRZÉKENY csapás érte az angol tudományos világot, irodalmat és az angol szabad-élvűek parlamenti pártját Fawcett halálával, ki e pártban a radikális árnyalatot képviselte...

hogy alig lehetett benne fölsimerni a világtalan embert. És ha a krónikáiról fölsorolja a kulturhistoria emlékeztetőben maradt világtalan kiváló alakjait, a mythikus Homert, vagy a nagy britt költőt Miltont, vagy a magyar Páriz-Pápayt, kik irodalmi hagyatékban hagyták hátra fényes bizonyítékait szellemi élelítésüknek...

az angol nők, és pedig az angol tudós írónők és kitünőségével, a ki világtalan férjének a szó legszorosabb értelmében szemé világa s szellemi munkásságának is hű társa lön, sokkal nagyobb mértékben, mint az «Elveszett paradicsom» nagy költőjének leányai, kik csak egyszerűen lejegyezték, a mit atyjuk tollba mondott nekik.

FAWCETT HENRIK, AZ ANGOL POSTÁK MINISZTERE.

HAZAI IPAR. RIGLER JÓZSEF EDE budapesti gyártelepeinek legujabb készítménye: ARANYMONDATOK. kal ellátott levélpapírok és borítékok, melyek sarkában magyar aranymondatot foglaltatnak. Kiállításuk többi készítményeivelhöz méltóan a legdiszesebbnek nevezhető a mindamellett igen egyszerű, de egyszerű-égre által egyike a legeg. levélpapíroknak. Fenti valamint a gyárt-lap többi levélpapír újdonságai kaphatók a belvárosi raktárban kecskeméti utca 13-dik szám alatt. Árjegyzékek kicéántra bérmentve. 1430 Gyártótelep: VI. róza-utca. 55. sugárút felé jobbra.